

ali pa anarhiji. Da ne pridemo v tako, vsakako zelo neprijetno alternativo, hočemo že raje ostati „klerikalci“, zahtevajoči pravico in svobodo za vse, tudi za duhovnike. In nočemo biti tako neliberalni, kakor so izvestni socijalni demokratje, ki zahtevajo — in to po vsem pravu — da se podele politiške pravice dosedaj politiško bezpravnim, a hote jemati hkratu iste pravice onim, ki so jih že imeli!

Socijalni demokratje zatrjajo sicer, ako jih je kdo spravil v stisko, da niso proti veri, vera pa da je — privatna stvar vsakega človeka. Tako je zatržil tudi posl. Schrammel predvčerajšnjem v zbornici poslancev. To pa ni tako. Ako vemo, da je potrebna ta ali ona stvar, ako vemo, da brez te stvari niti ne bi bil zmožen človeka vredni obstanek, ako vemo, da bi človeško bitje brez te stvari zgubilo vso svojo moralno oporo in bi postalo šibka bilka, pripogibana od vsakega vetriča, ako vemo, da je verski čut potreben, potem se moramo izjaviti zanj pozitivno! Posvetni zakoni so potrebna stvar. A kam bi prišli, ako bi kdo rekel: zakoni so privatna stvar, slehernemu je svobodno, ako jih hoče izvrševati . . .! Kam bi prišli potem? Nad svojim osebnim menenjem o verskih stvareh je vsakdo gospodar sam. Ali ta svoboda se ne sme raztezati tako daleč, da bi na zvit način jemal vero drugim, kakor to delajo socijalni demokratje po listih, shodih in tudi v parlamentih, kakor je storil v Trstu pred par leti neki slov. socijalni demokrat, ko je pokazal na svoj na klinu viseči klobuk in je rekel v pričo mnogih oseb: Ta je moj Bog!

Saj tudi cerkev ne vleče nikogar za lase, ne v cerkve, ne v spovednice, ne v nebesa. Ali proti temu moramo pretestovati, da se namenoma in proračunjeno, če tudi indirektno, zavajajo mase v menjenje, da vera ni potrebna. Tu potrebo čutijo vsi narodi vsega sveta, kar priča, da duša človeška ne more živeti brez te tolažbe. Tudi najdivjši narodi so si vstvarili svojo „vero“, ker jih je v to gnala nepremagljiva notranja potreba.

Kdor za svojo osebo ne veruje ničesar, naj obračuni se svojo vestjo. Ali drugim naj ne jemlje vere! To je naše stališče. Tega stališča se držimo in če nam radi tega socijalni demokratje stokrat na dan mečejo v obraz — klerikalizem.

Politični pregled.

Državni zbor. — Poslanska zbornica zboruje že nekaj časa, v resnici pa še ni storila prav nič. V zadnjih sejah je razpravljala o predlogih za podporo po ujmah in povodnih oškodovanih okrajev in o dotični vladni predlogi. Govorilo se je mnogo, kajti govorili so vsi zastopniki oškodovanih okrajev. In vsi so govorili skozi okno. Dasi so vsi do zadnjega prepričani, da so le prazno slamo mlatili, za kar jih morajo narodi drago plačati, vendar so na dolgo in na široko besedili, da bi volilci mislili, kako skrbne poslance imajo. Nam se tako ravnanje ne zdi posebno dostojno. Minoli teden se je v zbornici pralo tudi umazano perilo krščansko-socijalnega poslanca Gregoriga in nemško-nacionalnega poslanca Irota. Ta dva sta se v zbornici grdo psovala in to je dalo povod, da je bil iz-

voljen poseben odsek, kateri naj bi razsodil o tem razpору. Odsek je predlagal grajo obema in zbornica jo je izrekla. Pri debati se je pokazalo, s kakimi sredstvi delajo nemški nacionalci. Skušajo jim namreč na najpodlejši način ukrasti osebno čast. Izkazalo se je tudi, da jo posl. Iro navaden lažnjivec. Iro je namreč tajil, da je Gregoriga razžalil in to celo podprl s svojo lastno besedo, toda priče so ga postavile na laž. Mož je s tem pač osramočen, toda mandatu se ni odpovedal. Pravo zbornično delovanje se začne šele tekom prihodnjih dni, ko pride na razpravo provizorna pogodba z Ogersko. Nemci delajo velike priprave, da z obstrukcijo preprečijo sklepanje o provizorični pogodbi, toda vlada si je znala pomagati. Ves zakonski načrt obsega namreč samo dva paragrafa, tako kratek zakon pa se da prav očasno rešiti, tudi ko bi se opozicija z vso silo ustavljala, seveda le ako bodo slovanski poslanci šli za vlado v boj.

Delegaciji. — Te dni se je pod cesarjevim predsedstvom vršil ministerski svet, na katerem se je končno določil skupni državni proračun za leto 1898. Zatrjuje se, da se ta proračun ne razlikuje dosti od lanskega, ker vlada ne zahteva večjih prispevkov za skupne potrebščine. Vlada misli delegaciji sklicati začetkom meseca novembra. Predsednikom je bil iz prva določa bivši češki namestnik grof Thun, toda mladočeški poslanci so se z ozirom na Thunovo delovanje kot namestnik odločno izrekli proti njegovi kandidaturi in za kandidaturo moravskega dež. glavarja Vetterja.

Vlada in večina. — Razmerje mej ministerstvom in parlamentarno večino še vedno ni pojasnjeno. Najprej je bil dvoboj Badenija z Wolfom uzrok, da se je morala odločilna konferenca preložiti, potem pa je Dipaulijev jezikovni predlog prišel vmes. Vlada je zadovoljna, da se more ogniti določni izjavi, nadejajoč se, da bodo stranke večine vsejedno glasovale za pogodbeni provizorij.

Razpor v večini. — Dipaulijev jezikovni predlog je prouzročil v večini razpor, kateri doslej še ni poravnal. Češki in poljski listi obsojajo kar najodločnejše destruktivno postopanje Dipaulijevo in mej češkimi in polskimi poslanci je mnogo taci, kateri naravnost zahtevajo, naj se katoliška ljudska stranka iz večine ven vrže in naj se poišče druga kombinacija. V ponedeljek je bil v Lincu shod, na katerem je Dipauli opravičeval svoje postopanje. Opravičil se je deloma, Mej Slovane je malo taci, kateri še verujejo, da se poravna razpor v večini.

Hrvatska. — Hravtski ban, čegar ničvredno gospodarstvo je v pisarovinskem kotaru prouzročilo revolucijo, tako da je bilo treba razglasiti preki sod, se je ustrašil posledic svojega postopanja in ustrašil se je tudi, posledic njegovega obrekovanja, da je rečeno revolucijo prouzročila hrvatska narodna stranka. Čul je, da namerava narodna stranka zahtevati, naj se skliče dež. zbor in da to prepreči, je izposloval kraljevsko naredbo, s katero se je dež. zbor zaključil. Dosti mu to ne pomore. Vsestransko se priznava, da je banovo stališče popolnoma omajano in da bode moral v kratkem odstopiti.

K obrtni politiki 18. veka.

Spisal Jos. Apih.

„Prosveta“ je v 18 veku vedno silnejše vplivala na narode in vladarje. Ukloniti so se ji morale i najbolj konservativne vlade. Celozistemu naše nepozabljive Marije Terezije je udarila svoj pečat na čelo. Zakonodajstvo,

cerkvene razmere, šolstvo, uprava itd., vse se je preosnovalo več ali manj po načelih „prosvete“; najmanj skoraj pa se jo čutil njen vpliv na polju obrtne politike. Zaman so blagovestniki prosvete zahtevali obrtno svobodo; zaman je pobijal francoski državnik Turgot cehe, nazivajoč jih srednjeveško bojovno organizacijo na korist mali peščici privilegovancev v boju proti veliki masi narodovi. Zaman je zastopal v Avstriji Sonnenfels nauke francoskih fizijokratov, trdèč, da je obrtna organizacija, omejena po tesnih sponah zadružnih bratovščin, kriva, da se izdeluje slabo blago, kajti „tekmovanje spodbada marljivost, tekmovanje rodi dovršeno umetnost“, dočim zadruga „izključujejo umetnost“. Sonnenfels graja „izdelovanje mojsterskih del“, ki so navadno čisto nerabna, pa vendar mnogo stanejo truda in novcev, graja smešne običaje pri zadružnih shodih, očita zadrugam, da se mora vajenec predolgo učiti, potem predolgo potovati, pa mu potlej še branijo ženiti se, in da se prednost daje onim, ki so sinovi mojstrov ali vzamejo hči ali vdovo mojstrovo v zakon, tako pa se izključujejo navadno baš najpametnejši rokodelci, posebno tam, kjer je število mojstrov omejeno.

Pobijali sta torej prosvetljena publicistika in vednost vse, kar je nasprotovalo načelom obrtne svobode; a v nobenem drugem oziru ni za Marije Terezije „liberalizem“ dosegel take malo uspehov, kakor v obrtnem zakonodajstvu. Vlada cesarice je v bivstvenih vprašanjih držala se načel rokodelskega reda iz l. 1689. (Codex austriacus l. 458), potrjenega po cesarju Karolu VI. l. 1732 (Cod. austr. IV. 754). Rokodelski red iz l. 1689. poudarja v uvodu, da določujejo zadružni članki marsikaj, „kar je nevarno in se mora z ozirom na razmere odpraviti kot škodljivo občnemu blagru vsled zlorabe, katero so često zakrivil rokodelci“. Ti članki so rodili neštevilno preprirov med rokodelci in gosposkami, ker so oni hoteli svoje svoboščine razširiti na druge okraje in so tako posegali v pravice gosposk. Čule so se vsled tega pritožbe, ki so napotile vlado, da je že 1661. l. izdala nekatere naredbe, izmed katerih so nastopne najvažnejše:

Nobenemu rokodelstvu se ne sme več podeliti zadružno pismo, niti razširiti se mu okrožje, ako temu ne pritrdijo interesenti in njih gosposke. Že cesar Matija je l. 1617. izdal jednako naredbo povodom osnovanja novih zadrug na škodo sosednih starejših zadrug. Preiskava in kazensko postopanje proti rokodelcem na kmetih pristojna zadrugi samo v strogo rokodelskih stvareh; v druge zadeve pa se zadruga nikakor ne sme vtikati, za to je kompetentna gosposka onega kraja, kjer je zadruga; ista gosposka je druga instanca in ima jedina pravico do izvršitve razsodb po sodnikih. Za vpisanje v zadrugo se zahteva previsoka pristojbina, ki se pri ogledovanju mojsterskega dela navadno zapije. To naj tedaj zapreči s tem, da se določijo pristojbine, katerih se je strogo držati. Pomagačem se nalagajo „starokopitne in nerabne, pa vendar drage stvari“ kot mojsterska dela, pri ogledovanju se pa ovržejo iz hudobije in često celo izdelovalcu nalaga visoka globa. To se mora odpraviti, saj je rokodelski pomagač

že dosti kaznovan, če mora na mojstersko pravico še dalje čakati v kljub svojim stroškom. Zadružnim shodom mora prisostvovati odposlanec dotične gosposke, tudi kadar se vzprejemajo novi mojstri, oprasčajo vajenci itd. Kdor je prestal kako kazen, se ne sme kaznovati še enkrat po zadrugi. Kdor ni oženjen ali vsaj zaročen, ne sme postati mojster, ni mu pa treba delati več let v tistem mestu, kjer hoče biti mojster; zadosti je, ako dela pol leta, kajti v tem času lahko dokaže, kaj zna. Nikomur se ne sme braniti, da bi ne smel delati za „gospoda“, ki je še kaj dolžan kakemu drugemu mojstru. Nikdo ni dolžan, prodajati svojih izdelkov za tisto ceno, katero določi zadruga. Sleharni mojster sme dovršiti delo, začeto po drugem rokodelcu. Ako je pomagač slučajno ali v prisiljeni obrambi ubil psa, se ne sme izobčiti iz zadruga; to bi bila zloraba, „ki je nikakor ne opravičuje zdrava pamet“. Kdor brez povoda izostane od dela (blauer Montag), njemu se odtegne plača za celi teden, če je bil jeden dan odsoten, in za pol tedna, če pol dne ni delal. Če se kdo brani delati, se zveže in primora k delu; če uide, ga ne sme nikdo več vzeti za pomagača. Zadruga ne smejo števila svojih mojstrov omejevati na določeno število takih rokodelcev, ki koristijo državi. Število rokodelcev določujejo gosposke; monopoli pa se prepovedujejo. Pomagači ne smejo mojstrom ukazovati, kaj naj jim dajo jesti in piti, mojstri pa naj tako ravnaajo s pomagači, „da ne bodo imeli povoda pritoževati se in iskati drugodi dela“.

Ker se je l. 1689. pokazalo, da so se te l. 1661. prepovedane nerednosti še pomnožile, obnovila se je prepoved z nekaterimi dodatki, da se na pr. ne sme braniti pomagaču, če si vzame v zakon žensko iz drugega rokodelstva, itd.

Cesar Karol VI. je ta obrtni red obnovil l. 1732. z nekaterimi novimi podrobnostimi. (Cod. austr. IV. 754.) Navesti hočemo tukaj nekatere točke.

Da se zabranijo „štrajki“ pomagačev, morajo vsi pomagači izročiti pri vstopu v delo svoje listine (krstni in izučni list) zadružnemu načelniku, da jih hrani v zadružni skladnici; izstopiti smejo iz službe samo po redni odpovedi; potem dobé svoje listine in spričevalo (Kundschaftszettel). Zadruga zlorabljaajo svojo sodnijsko pravico gledé obrtnih zadev; zato naj odslej prepire rešuje gosposka. Za vajence naj se vzamejo tudi otroci konjedercev in nezakonski, ako so legitimovani. Glavne zadruga nimajo nič več veljave, nego podružnice, niti jurisdikcije nad temi. Neposredno dopisovanje med zadrugami preneha; posreduje naj med njimi gosposka, ki hrani zadružni pečat, da ne stori zadruga nič važnega brez njene vednosti. Denarne globe zadružnikov se razdelé; nekaj dobi skladnica, drugo pa se izroči gosposki za dobrodelne namene. Smešni običaji pri oproščenju vajencev se isto tako odpravijo, kakor tista smešna zahteva, da mora znati pomočnik točno povedati rokodelski pozdrav, če ne, da se mora vrniti, odkoder je prišel in tam poizvedeti pozdrav. Rokodelski pomočniki po mestih ne smejo nositi

mečev. Vajence je treba pametno učiti. „ne pa brez krivde neusmiljeno pretepati“, niti jim nalagati hlapčevskih del. V nekaterih krajih imajo strojarja za nepoštenega, ako je ustrojil pasjo kožo, pa tudi drug rokodelec se jim zdi nepošten, ako je ubil psa ali mačka, dotaknil se mrhovine, pil, šel ali peljal se s konjedercem, ali umrlega konjederca ali njegovo ženo ali deco nosil ali spremljal k pogrebu, ali samomorilca odrezal, dvignil in pokopal, ali za časa vojske ali kuge mesto konjederca odstranil mrhovino itd. Taki predsodki se prepovedujejo. Kaznovati je ranocelnika, ki noče nadaljevati lečenja, začetega po drugem ranocelniku. Nikdo ne sme psovati ranocelnika, ki je lečil k smrti obsojenega zločinca, niti se sme braniti zadruga rokodelčevemu sinu, češ, da je oče njegov pregrešil se v tem ali onem oziru. Prepoveduje se mojstrom med sabo določevati cene izdelkom. V enem kraju ne more postati mojster, kdor je že oženjen, v drugem kraju zahtevajo, da se mora oženiti; tu zahtevajo, da mora rokodelski pomočnik bivati v tistem mestu nekoliko let, ako hoče dobiti pravico, in da mora precejšno svoto plačati v skladnico; tam zopet uživajo sinovi mojstrov in ženini mojstrovih vdov in hčera mnogo ugodnostij — vsi ti nedostatki se odpravijo. Učiti se in potovati mora mojstrov sin uprav toliko let, kakor drugi mladeniči; jedino to se sme dopustiti, da ni treba izdelati mojsterskega dela tistemu, ki hoče vzeti mojstrovo vdovo ali hčer za ženo.

Seveda je bilo treba skoraj vsako točko rokodelskega reda večkrat objaviti, ker se samovoljne zadruge, oziroma zanikerne gosposke, često niso nič brigale za postavo. Pred gosposkami samimi je morala vlada braniti pomagače, prepovedujoč (1745), jemati jih v vojake, ako niso brez dela ali so baš izstopili iz službe. Groziti je morala zadrugam z najstrožjo kaznijo, če se bodo mojstri branili pomagačem vročevati spričevala (Kundschafszettel).

Vnovič je posegla v obrtno zakonodajstvo cesarica Marija Terezija. (Dalje sledi.)

Kmetijstvo.

Robkanje grozdja.

V vinorodnih krajih se dela zdaj na to, da vinorejci ločijo jagode od grozda, ali robkajo grozdje, da ne bo vino pretrpko in da ne bo imelo neprijetnega okusa po hlastinah. Nekateri že delajo tako in zato so njih vina vbranega ali harmoničnega okusa, se lažje prodajejo in dražje plačujejo, kakor navadna vina, posebno taka, katera so neprijetno trpka, in niso za nobeno kupčijo. Samo malo je še takih pivcev, katerim vgaja ona trpkost, ki stiska usta in dela dolge zobe.

Tudi pri nas se širi spoznanje, da so vina iz robkanega grozdja, kakor istrska in dalmatinska, boljša in zato vidimo, da prihaja čedalje več teh vin v deželo,

drugo pa da se umika v ožje kroge; tudi v Trstu so istrska vina skoro popolnoma izpodrinila turlansko črnino; samo lani, ko je bila v Istri slaba vinska letina, se je prodalo iz naših boljših kletij nekoliko vina v Trst.

Žal, da letos ne bo imela naša ravan skoro kaj izvažati, ker so domače trte malo da ne prazne. Pridelek iz starih nasadov ne bo zadostoval niti za domače potrebe. Pravilni novi vinogradi pa so dobro obloženi ter obetajo obilno trgatve. To dokazuje zopet jasno zadosti, da treba slednjič opustiti stare, prvotne nasade, namreč v katerih so trte razpete od grma do grma, ter lotiti se nasajanja pravilnih, čistih vinogradov s trtami boljših vrst od naših domačih. Saj imamo lepih izgledov zadosti v deželi, ki nam jih dajejo najrazumnejši naši trtorejci. Le posnemajmo jih! Na ravani olajšuje obdelovanje Sackov globoko segajoči plug, ki so ga lani prav močno rabili z izvrstnim uspehom. Tudi trtne vrste so že izbrane kolikor za fina, toliko za navadna vina in sicer trte, ktere so v vsakem oziru boljše od starega Korvina. Ta ima posebno to slabo lastnost, da prepozno zori, zato se hlastina ne odreveni, ampak ostane zelena in nasledetemu je, da ima iz tega grozdja narejeno rino tudi v dobrih letinah močan okus ne samo po hlastini, ampak tudi po zelenji („verdeur“) in da ga ne zgubi niti poleti, marveč a obtiči celó v starih vinih.

Tej neprilичnosti je v okom priti, če ločimo jagode od grozdov. To delo nam olajšujejo mreže za robkanje, kakoršnih je dobiti v različni velikosti v kupčiji. Še lažje opravimo delo, če nekoliko zmastimo grozdje in je šele potem orobkamo na mreži, ki je raztegnjena nad čebrom. Če se tudi kaka jagoda ne zmasti, izloči se vendar iz nje ves sok med vrenjem, ali pa slednjič v stiskalnici. Na Francoskem okoli Bordeauxa, kjer pridekuje najfinejša vina, se orobkajo cele jagode in kakoršne so, gredó v kipelno kad (čeber); vino je vsled tega le še milejše. Tako naj ravna, kdor hoče imeti prav fina vina; z našim domačim grozdem pa ni treba tako delati, ker nam bo dajalo vedno le navadno vino.

Za robkanje grozdja v velikih množinah rabijo razne mehanične priprave, kakor Mabile-jev, Gaillot-ov. Brüggemann-ov, in v novem času Garolla-ov robkač; zadnji je s parnim gonilom. Vse te priprave pa so le malo razširjene med vinorejci, ker so v obče predrage.

V Dalmaciji rabijo v nekaterih velikih kletih navadni grozdni mlin v zvezi z železno mrežo in s to pripravo gre delo lahko in naglo od rok.

Na dveh močnih stojalih, visokih 25 ctm. nad zemljo, sloni 5 m. dolgo, 50 cm. visoko korito iz močnih, tesno skupaj zloženih desk, z dvema sloniloma, na katera se polagajo mreže za robkanje grozdja, na en konec korita se pa postavi na dve stojali grozdni mlin. Sproti, kakor se sipa grozdje v mlin vrti delavec gonilo ter masti grozdje.

Zmaščeno grozdje pada na spodej stoječo mrežo koja zadržuje samo hlastine in lupine, ko se sok odceja v podloženo korito in ž njim vred podajo vanje tudi

polni svoje obljube, da pa pomore na krmilo prijateljem njegovega očeta, kateri bodo potem mnogokrat napolnili vedno prazne žepe Milanove. Ministerstvo je že odstopilo.

Bolgarska in Turčija. — Bolgarska je predlagala Turčiji defensivno in ofensivno alijanco. Po tej alijanci bi Turčija priznala kneza Ferdinanda kot generalnega guvernerja Rumelije. To dostojanstvo bi ostalo v knezovi rodovini dedno. Bolgarija bi priznala sultanovo suvereniteto, Turčija pa bi jamčila za integriteto Bolgarske. Ako bi nastala vojna, morala bi Turčija poslati Bolgariji 200.000 mož na pomoč, Bolgarija pa Turčiji 100.000 mož. Londonskemu „Standartu“ poroča njegov carigradski dopisnik, da je ta alijanca že sklenjena, toda gotovosti za to še ni.

Italija. — Italijanski katoličani so se zadnji čas začeli močno gibati. Zlasti so zasnovali ostro agitacijo, kateri je namen, pridobiti italijansko prebivalstvo za obnovitev papeževe države. Laška vlada se temu seveda ustavlja in ministerstvo je ukazalo podrejenim oblastvom, naj postopajo proti katoliškemu gibanju kar najstrožje mogoče. Iz tega se je razvil pravi pravcati „Kulturkampf“, kateri utegne uničiti sicer neoficijelno a vendar še dosti prijazno razmerje mej papeževim in kraljevim dvorom.

Španska. — Pod pritiskom Zjedinjenih držav severo-ameriških, se je na Španskem zgodila važna prememba. Prišlo je na krmilo liberalno ministerstvo z maršalom Sagasto na čelu in prvi ukrep je bil, dati Kubi neko avtonomijo in odstaviti krvoločnega grozovitega guvernerja generala Weylerja. Ker je Weyler državo osleparil na vse mogoče načine, začela se je proti njemu preiskava.

Angležem v Indiji — se godi prav slabo, kajti dasi so zbrali veliko vojsko, vendar ne morejo udušiti ustanka. Število ustašev se čedalje bolj množi in ustaška krdela se približujejo vedno bolj indijski meji. Zdaj ni več dvoma, da podpira ustaše turški sultan, katerega imajo Angleži sploh na sumu, da je nabujskal muhamedanske indijske glavarje na revolucijo, da se tako maščuje Angleški za nje sovražnost proti njemu.

Obrtnija.

K obrtni politiki 18. veka.

Spisal Jos. Apih.

(Dalje.)

20. oktobra 1749. l. je ukazala občno revizijo zadrug, ker je bilo vkljub obstoječim zakonom še mnogo zadrug brez pravic, potrjenih po vladarju. V teku treh mesecev naj vse zadruge izročé gosposki svoje zadružne pravice, vlado pa treba prositi novih svoboščin in predložiti ji izkaz števila članov, dolgov in metja. Dne 15. avgusta 1750 pa je cesarica z dvornim dekretom ponovila rokodelski red svojega očeta, tožječ, da se ta ni izvrševal in da je izvirala iz te nepostavnosti celó huda vstaja dunajskih ključarskih rokodelcev (1750). Ukazala je, da naj posebni komisarji z zadrugami vred preiščejo, v katerih ozirih se je kršil doslej rokodelski red, in da se zadrugam zabiči strogo ravnanje po zakonitih določbah, Ker javne oblasti niso postopale s primernim taktom, jim je cesarica velela, da ne smejo zoper kršitelje zakona postopati takoj z vso strogostjo, ki ima često jako ne-ljube posledice; vedejo naj se pri takih prilikah kar najbolj previdno in naj takoj poročajo na dvor.

Preden se je izvršila revizija zadrug, je izdala vlada še nekaj ukazov za posamezne zadeve. L. 1751. je zapovedala zatreti šušmarstvo. Izvzela je pa frizêrje, katerim ni braniti itak „bornege kruhka“. Prepovedala je (1752) rokodelskim pomočnikom potovati v tujino in ženiti se z inostrankami brez vladnega dovoljenja. Brezizjemna seveda tudi ta prepoved ni bila; za pojedina rokodelstva je izdala posebne „rede“ itd. Že 1747. l. se je obnovila prepoved, da ne smejo jemati inostranskih dečkov za vajence, dočim se je ugodilo inostranskim obrtnikom, imajočim že mojstersko pravico, da smejo dobiti tudi meščanstvo; moralo se je pa za vsaki slučaj posebej pri dvoru prositi dovoljenja. L. 1753. je vlada pokarala črevljarje, pri katerih so zmatrali oproščenega vajenca tako dolgo za vajenca, dokler ni bil gledé dela povsem kos starejšim pomagačem. Moral je tak deček, kakor pravi dvorni dekret, biti pomagačem pokoren s skoraj hlapčevsko udanostjo, in celo bili so ga, če je le količkaj napak naredil. Vlada velevala zato mojstrom, da ne smejo delati nič razločka med mlajšimi in starejšimi pomagači, izvzemši mezde. Starejši pomagači naj si nikar ne lastijo oblasti nad mlajšimi tovariši. Štiri leta potem je cesarica zaukazala, da morajo mojstri svoje vajence pošiljati h krščanskemu nauku; ako nima pomagač spričevala, da je zadostil tej dolžnosti kot vajenec, ne more postati mojster. V organizacijo zadrug je posegla vlada 1757. l. z ukazom, da je rokodelske bratovščine v obližju mest vtelesiti mestnim zadrugam.

Vsled ukaza cesarice (l. 1749.) so morale zadruge predložiti vladi svoje pravice in prositi jo obnovitve. To se je tudi zgodilo, seveda počasi; nekaterim zadrugam se ni kar nič mudilo. Najbolj zanimivo pa je to, da so zadruge predložile načrte novih svoboščin, v katerih se nahaja marsikatera zahteva, ki je bila popolnoma nasprotna obrtni politiki one dobe. Na ta način so skušali to ali ono ugodnost zopet vtihotapiti, pa jim je izpodletelo. Že deželni odbor je bil zoper take zahteve. V nekem slučaju (pri novomeških črevljarjih in usnjarjih) jih je zval „sebične, občinstvu in državi škodljive novotarije“, katerih ni dopuščati.

Kako se je vršila revizija in kako stališče so zavzemali poklicani faktorji, o tem nas pouči nastopna razprava, za katero sem nabral gradivo v listinah ljubljanskega Rudolfinuma.

Kaj pa so zahtevale rokodelske zadruge?

Najvažnejša točka pritožb in zahtev je bila že od nekdanj ta: na kmetih, po vaseh, okrog mest in trgov živi mnogo rokodelcev, ki niso vpisani v nobeno zadrugo, ki ne plačujejo nobenih bremen za zadružne namene, se niso niti dobro naučili svojega rokodelstva, niso torej „pošteni“ rokodelci, temveč sami „šušmarji“. (Stümper, Frötter, Störzer, Stöhrer) Ti rokodelci pa delajo mnogo škode „poštenim“ rokodelcem, hodeč v „štero“ (kakor pravi še dandanes kmet), prodajajoč svoje blago po sejmi, in izdelujoč obušalo, obleko itd., celo za meščane. Zadruge bi bile najrajši zabranile vsako rokodelstvo na

kmetih, a temu je nasprotovala korist kmetskega prebivalstva, za katero so se krepko potegovale grajščinske gosposke. Kar so mogle mestne zadruge doseči, je bilo jedino to, da se je prepovedalo nezadružno rokodelstvo, v obližju mest in trgov. 8. marca l. 1747. je odredila Marija Terezija vsled nasveta grofa Havgvida, „da se ne sme trpeti po mestih in jedno miljo daleč okrog mest po vaseh nobeden neopravičen rokodellec, ampak jih je primorati, da pristopijo k mestnim zadrugam, in jim je nalagati prispevkov zanje. Tisti rokodelci pa, ki bivajo v vaseh, nad jedno miljo oddaljenih od cesarskih mest, in so tam potrebni, naj se ondi pusté zaradi ugodnosti za podložnike in naj se za zdaj še ne silijo k vstopu v mestne zadruge“. To je odredila cesarica vsled pritožbe, da „cvete po mestih in na kmetih po Kranjskem, šušmarstvo na škodo meščanskim rokodelcem. Ker bi bilo pa prehudo za revnega, od mest jako oddaljenega kmeta, če bi se obrti in rokodelstva po kmetih popolnoma prepovedala,“ je vlada v omenjenem smislu stavila meje obema strankama. S tem pa seveda prepira samega ni mogla udušiti, marveč so mnoge zadruge skušale razširiti svoje področje, ko je cesarica 1750. l. potrdila obrtni red iz l. 1731. in odredila na tej podlagi revizijo „svoboščin“ vseh zadrug. Pri tej priliki pa se niso bojevale zadruge samo proti kmetskemu rokodelstvu, temveč so nekatere tudi skušale druga drago uničiti in tem načinom raztegniti svoj privilegij daleč na okrog.

Najoblastnejše so se vedli v tem oziru cirčniški črevljarji in usnjarji, ki so bili združeni v jedni zadrugi. Zahtevali so 1753. t., da se jim dá pravica prostega trženja s svojim obuvalom in usnjem od Vrhlike do Aidovščine in Vipave, na Pivki, do Reke, Ribnice, Dobropolja in Iga. Temu pa je nasprotovala posebno Ribnica. Tam so imeli stare svoboščine iz l. 1600., 1605., 1631. in 1708. Dokazati pa Cirčničanje niso mogli, da imajo res že izdavna tako obširno pravico, kakor so jo zahtevali. Vendar so dež. odborniki nasvetovali, naj se jim potrdijo pravice, v kolikor jih imajo „in rechtmässiger Possess“, da pa se ne smejo kratiti pravice dotičnih rokodelcev v Ložu, v Ribnici, na Vrhlike, v Postojni itd. Temu nasvetu je cesarica ugodila in dovolila cirčniškim črevljarjem in usnjarjem privilegij, da smejo tržiti s svojimi izdelki skoraj po vsem Notranjskem. Zdaj jim je pa vzrastel pogum in takoj so vložili novo prošnjo pri notranjski kresiji, ki se je glasila: „Ker ne vemo, katere svoboščine imajo vsi v navedenih krajih bivajoči črevljarji in usnjarji, ki so nam delali večkrat velike sitnosti, tako da smo pri svojem obrtu trpeli izdatno škodo“, prosimo okrožni urad, naj zahteva od vseh črevljarjev in usnjarjev na Vrhlike, v Logatcu, v Postojni, Vipavi, Štanjelu, Sencžeh, Trnovem, Ložu, Spodnj. Nadlišku, Turjaku, Ortneku, Ribnici, Dobropolju, v izanski župniji in pod bistriškim samostanom svoboščinske listine, t. j. da naj se vsem prepové rokodelstvo, če se ne opravičijo z listinami.

Proti tej zahtevi so vzdignile svoj glas vse grajščinske gosposke. Ribniška gosposka ja navajala zadružne

članke ribniških črevljarjev in usnjarjev (1600, 1631). Po teh svoboščinah ne smejo tuji rokodelci, razen na sejneh, v Ribnici nič prodajati, drugače se jim zapleni vse blago. Pa tudi na tržnih dneh in cerkvenih shodih so morali plačevati cirčniški črevljarji in usnjarji po 12 soldov, in to brez ugovora, do 1753. l. Tako naj ostane tudi v bodoče.

Sodnik samostana v Bistri poroča, da so samostanski črevljarji in usnjarji samostanskim podložnikom izdelovali obuvalo in usnje, odkar obstoji samostan. Temu niso Cirčničanje nikdar ugovarjali. Pač pa so tudi smeli pohajati semnje v Bistri in tu prodajati in kupovati.

Soneški podložniki, črevljarji in usnjarji, nimajo sicer svoboščin, uživajo pa to pravico od pamtveka in plačujejo celó grajščini po 17 kr. najemnine, in bi še več plačevali, ako bi jim ne delali škode cirčniški usnjarji in rokodelci. Ortniški usnjarji in črevljarji so pa vpisani v ribniško dotično „bratovščino“. Vipavski črevljarji in usnjarji imajo svojo bratovščino, izdelujejo pa samo staro blago za-se in za kmete, prav malo pa za kupčijo, toraj ne delajo nič škode Cirčničanjem, saj itak komaj živež zaslužijo.

Šneperški podložni črevljarji in usnjarji imajo staro pravico, po Krasu, na Pivki itd. s svojim blagom tržiti. Tega jim ni še nihče branil, saj so večinoma vpisani v loško (Lož) bratovščino; prislužijo si pa s tem načinom samo toliko, da malo lažje plačujejo svoje davščine. V Logatcu pa je bila od l. 1667. posebna zadruga, katere člani so imeli izključno pravico, prodajati usnje in obuvalo. Zato pa so tudi morali plačevati grajščini po 1 gl. Črevljarska in usnjarska zadruga v Postojni in Senožehah je pa izgubila svojo svoboščinsko listino o požaru l. 1734.; sicer pa so prišli ondodni črevljarji tako na nič, da ga ne dobiš, ki bi znal „civilnemu“ človeku napraviti črevlje, in, če bi hoteli tu katerega nastaniti, bi rajši zbežal, nego se dal vpisati v cirčniško zadrugo, „kajti tam (v Ribnici) niso izučeni črevljari“, ampak zgolj „prakticierende Lederer“, ki vežajo kmetske škornje iz slabega in sežganega konjskega usnja, pa še te za drag denar; ta draginja naj bi se malo odpravila. Sicer pa, pravi dotični najemnik postojinske in senožeške grajščine, segajo Cirčničanje preko pravic, podeljenih jim po cesarici; ti hočejo podvreči vse usnarje in črevljarje v vseh trgih do morja. Zabredli bodo tem potom v hude razprtije z ondodnimi rokodelci, pa bodo to sami zakrivali, segajoč preko svojih mej. Temu bi se najbolje ustavilo, če se jim veli: „Sutor non ultra crepitam nec limites ejus“.

(Dalje sledi.)

Nacijonalna ekonomija in kmetijstvo.

(Dalje.)

Mej raznimi vrstami kmetijskih delavcev stoje nekaj sveta posedujoči kmetijski delavci gotovo najbolje. Ako so marljivi in štedljivi, potem vsaj izhajajo, s časoma si

prav kmalu. Sedaj pa vlada ne izpolni svoje obljube, odneha pa vendar le.

Nemški socialistični poslanec Grillenberger je minuli torek nenadoma umrl. Isti dan dopoldne je imel še v poslanski zbornici skoro dve uri trajajoč govor, v katerem je napadal vlado in svoje nasprotnike. Proti koncu govora, ko je bil ravno najbolj razburjen, ga je zadela kap in prenesti so ga morali v bolnišnico, kjer je v malo trenutkih umrl. Grillenberger je bil po svojem poklicu ključar, l. 1881 pa ga je poslalo mesto Nürnberg v državni zbor, kateremu je pripadal do zadnjega. Ako povemo, da je ž njim nemška soc. dem. strauka izgubila jednega najbolj nadarjenih svojih voditeljev, smo dovolj označili njegov značaj.

Za varstvo Armencev. Velevlasti so že večkrat pozvale visoko porto, naj kaj ukrene za varstvo Armencev v turških pokrajinah in mestih. Napetost mej katoliškimi Armenci in mej Turki je vedno velika, in vsak hip morejo nastati nova klanja. Ker se pa porta za vse pozive velevlastij ni skoraj nič zmenila, so se obrnile sedaj nekatere vlade do sultana z odločnim pozivom, naj izda takoj kake varstvene naredbe za Armence, ker za vsak nov čin mahomedanskega barbarstva bo zahtevala Evropa resnega računa. Mnogo ta poziv ne bo pomagal, vsekakor pa ne ostane brez verske koristi.

General Weyler se napoti prve dni prihodnjega meseca v Španijo. Kaj ga tako dolgo zadržuje na otoku Kubi, kjer nima sedaj nobenega posla, ko je prevzel vodstvo guvernerjev namestnik, ni znano. Govori se, da bi rad postal guverner na balearskih otokih, toda ta želja se mu težko spolni, kajti preveč je padel v nemilost pri sedanjem kabinetu, ki bi mu najraje obesil kako kazen za mnogovrstne prestopke, katerih ga dolže izza njegovega paševanja na Kubi. Toda, ako-ravno ga sedanja Sagastova vlada popolno prezre, bo še vendar lahko živel brez skrbi, kajti ako so le deloma resnična poročila raznih listov o njegovem poslovanju na Kubi, si je lahko pridobil toliko drobiža, da mu skrb za življenje ne bo belila glave.

Obrtnija.

K obrtni politiki 18. veka.

Spisal Jos. Apih.

(Dalje.)

Iz teh poročil grajščinskih gospodov so dež. odborniki sklepali, da so v celem okrožju od Vrhnike do Ajdovščine od pamtiveka naseljeni črevljarji in usnjarji, ki ondi, kjer bivajo, izdelujejo kmetsko blago in je doma in po javnih sejmih brez ovire spečavajo. Tu in tam imajo celo pismene pravice do tega obrta. Cerknicanje pa bi jih radi zatrli, ali pa jih priklopili k svoji zadrugi. Zatreti pa jih ne gre, „kajti to bi bilo proti občenemu blagostanju, ker bi ne moglo ostati toliko krajev in vasi brez svojih (kmetskih) črevljarjev in usnjarjev, zavisni pa bi postali potem od milosti Cerknicanov tako gledé dela (respectu der unanständigen Arbeit), kakor gledé previsokih cen“. Če pa bi se morali oni rokodelci vpisati v cirkniško zadrugo, bi to imelo posledico, da bi si marsikateri revni kmet in podložnik ne prislужil potrebne priskupščine in bi si toraj ne mogel opomoči, tisti pa, ki so se že prikupili, bi se pa med sabo zmenili, da bi

podražili svoje izdelke in s takimi in enakimi zlorabami tlačili vse kmetsko ljudstvo“. Cerkniskim črevljarjem in usnjarjem tudi ne gre dajati izključne pravice, tržiti po vsem Notranjskem in prepovedati semnje vsem ostalim rokodelcem teh vrst. Tak privilegij bi nasprotoval „naravi sejmov, slehernemu pristopnih, nasprotoval bi besedilu združnih svobodščin in dobri kupčiji in bi jako oškodoval cesarske mitnice“. Iz teh razlogov naj se potrdijo Cirknicanjem samo tiste pravice, katere dejanski že imajo, druge zahteve pa naj se jim odbijejo. Tako se je tudi zgodilo.

Ta cirkniška pravda je tipična slika teženj rokodelskih zadrug in obrtno političnega in narodno-gospodarskega stališča naših gospodov in oblastnij v 18. veku.

Slično pravdo nahajamo na Gorenjskem, v Loki.

Loška zadruga črevljarjev in usnjarjev je imela svoboščine iz l. 1551.; 1756. l. pa je tudi prosila potrjenja svojih pravil, tožeč, da ji delajo kranjski črevljarji in usnjarji s svojimi novimi svoboščinami mnogo kvara, češ, da segajo v okrožje loške zadruga. Vročujoč prošnjo loškemu oskrbniku, je prosil mestni sodnik, da naj se okrožje loške zadruga razširi od jedne milje na dve milji okrog Loke. To zahtevo je zagovarjal oskrbnik, rekoč, da bi potem spadal ves teritorij loške grajščine pod loško zadrugo; ne upirali bi se kmetski črevljarji, ne kratile bi se nikomur pravice, pač pa bi se postavile meje vedno bolj v loško okrožje silečim kranjskim zadrugam. Temu tudi ni ugovarjal oskrbnik na Goričah s pogojem, da se ne žaliyo svoboščine črevljarjev in usnjarjev, podložnih goriški grajščini.

Drugače pa so to zahtevo motrili deželni odborniki. Odločno so se ji uprli, češ, da se ne sme zatirati kmetskih rokodelcev, branč jim zaslužek, s katerim plačujejo odkupnino oziroma prikupnino. Večina kmetskih rokodelcev bi prišla na nič, ostali pa bi se med sabo dogovarjali za visoke cene in ž njimi drli narod. Brez kmetskih usnjarjev in črevljarjev ne morejo ostati vasi, kajti mestni rokodelci bi kmetom ne delali primerne obuvale, pač pa bi zahtevali visoko ceno, dočim izdelujejo kmetski črevljarji zgolj obuvale za kmetsko rabo in s tem nikakor ne delajo konkurence loškim črevljarjem.

Tudi tu so odborniki dosegli, da se je ugodilo Ločanom samo v toliko, da se jo prepovedalo „šušmarjem“, bivati jedno miljo okrog Loke.

Nič boljšega uspeha niso dnsegli črevljarji in usnjarji novomeški. Tridesetorica jih je vložila prošnjo za potrditev novih, a nekaj izpremenjenih pravil, želč, da se priklopijo njh zadrugi vsi kraji tri milje okrog Novega Mesta, celò Črnomelj, Metlika, Kostanjevica, Krško, Radeče, Mokronog, Št. Rupert, Mirna, Trebnje, Žužemborg, Toplice, Raka, Št. Jarnej, Škocijan, Sv. Križ, Semič, Ribnica in Kočevje. V vseh teh krajih naj se prisilijo črevljarji in usnjarji, da se vpišejo v novomeško zadrugo, kajti tam so silno mnogi „Fuscher, Stöhrer und Frötter, welche das Handwerk einer vom andern abgefuschet“, ki se pa niso priučili pri izučenom mojstru, „muss aber

das Brod vor dem Maule wegschneiden". Na ta način morajo vsi „pošteni“ mojstri prijeti za beraško palico, kakor se je dvema mojstroma že pripetilo. Mnogo škodujejo kmetski črevljarji-šušmarji novomeškimi rokodelcem s tem, da jim prekupujejo kože, katerih potem nedostaje domačinom, ki jih morajo drago plačevati. Isto tako prekupujejo na kmetih ježice kar na debelo in jih izvažajo celó preko deželnih mej, dočim si jih novomeški usnjarji komaj za drag denar morejo nabaviti. Ti kmetski šušmarji lahko cenó delajo, ker cenó živé in cenó vse nakupijo: surove kože, drva, apno, ježice in čreslo, dočim mestni rokodelci zaradi previsokih deželnih naklad komaj izhajajo. Zato peša zadruga. Razen tega je zadrugo pred tremi leti osleparil (dolose ausgefackelt) neki poštenjakovič za več nego 270 gld., češ, da pojde na Dunaj in bo ondi dognal, da se združne svoboščine znova potrdijo, pa jo je popihal z denarjem in vsemi listinami in pogodbami vred; zdaj pa ni več ni sluha ni duha po njem.

Mestni sodnik in svetovalstvo sta zagovarjala zahtevo zadruga gledé razširjenja združnega okrožja. Prosila sta, da naj se prepove prekupovanje ježic po kmetih, dokler jih niso domači usnjarji dosti nakupili, in odloči naj se, da mora mesar surove teletine in goveje kože takoj samo usnjarjem prodajati, tako da bi jih ne smel niti mesar mesarju prodajati. Ker bi pa potem utegnili usnjarji mesarjem za kože ponujati slepo ceno, naj se pooblasti mestna gosposka, da določi primerno ceno.

Ne vemo sicer, kako so se izjavile o teh zahtevah višje instance, gotovo pa se niso nič kaj strinjale z zadrugo in mestnim starešinstvom, kajti v novih svoboščinah ni sledú, da bi bila cesarica ugodila željam novomeških črevljarjev in usnjarjev v navedenih točkah.

Dolenjski črevljarji in usnjarji torej niso prišli pod oblast novomeškimi tekmece, marveč so izposlovali dotični rokodelci v Kostanjevici, Ribnici, Žužemberku in na Krškem s pomočjo svojih gosposk in dež. odbornikov pri vladi odobrenje svojih starih svoboščin, katere so jim jamčile na jedni strani nezavisnost od Novomeščanov, na drugi strani pa jim obnovile pravico, da smejo zatreti šušmarstvo okrog navedenih krajev.

Kostanjeviška črevljarsko-usnjarska zadruga je imela svoboščine iz l. 1709., pa so ji tudi mnogo preglavice delali šušmarji v okolici (proti Krškemu, Škocijanu, Beli Cerкви in Mokricam); zato so se tudi potegnili za svoje koristi, Stiški opat ni ugovarjal. Lastnik Šrajberskega Turna, grof Aleksander Inocenec Auersperg, pa je opozoril na prepir med kostanjeviškimi in krškimi rokodelci. Oni zahtevajo za-se vse kraje do Krškega, ti pa nasprotno hočejo imeti privilegij do Kostanjevice. Zahteval je torej, da naj se ne silijo njegovi grajščini podložni črevljarji, da bi se vpisali v zadrugo kostanjeviško, ako so se že vkupili v krško zadrugo; v obče pa naj se k zadrugi prisilijo sam tisti podložniki, ki nimajo nič posesti in samo od rokodelstva živé, ne pa oni, ki so pravo za pravo kmetje in samo v drugi vrsti črevljarji, ker samo

po zimi ali zgolj iz prijaznosti kdaj sosedu zakrpajo škornje.

Deželni odborniki bi se ne bili protivili prošnji kostanjeviških črevljarjev in usnjarjev, „ako bi ti ne bili nameravali natvesti drugim rokodelcem nedopustnih denarnih bremen in zatreti kmetske neobhodno potrebne črevljarje in usnjarje. To pa bi prouzročilo mnogovrstnih neprilik, povod bi bil draginji in preobloženju kmetskega ljudstva, in potem se je bati, da bi se zmanjšala davščina“. Zato naj se potrdijo svoboščine samo z dostavkom, da naj se varujejo dosedanje pravice, in se niti ne dela kvar ljudstvu na kmetih, niti ne zmanjša „kontribucijonal“. Nove svoboščine določujejo v istini, da ni trpeti šušmarjev notri do Krškega, do Škocijana, Bele Cerkve, Preseka in Mokric; kdor se v teh krajih ne vpiše v kostanjeviško zadrugo, naj se po gosposki iztira — izvzeti so le črevljarji in usnjarji, ki tam že več let izvršujejo svoje rokodelstvo. (18. listop. 1757.)

Koj potem so zahtevali krški črevljarji in usnjarji odobritev svojih svoboščin, in sicer z dostavkom, da se zatara šušmarstvo po vaséh. A odborniki so se temu uprli, češ, da kmetski črevljarji z izdelovanjem kmetskega blaga itak ne delajo konkurence meščanskim rokodelcem, in pa da tudi ne gre toliko rokodelcev z ženami in otroki pognati v beraštvo. Saj so itak reveži, komaj se živijo s svojim rokodelstvom, od katerega plačujejo kontribucijo. Ali se mar zavežejo krški zadrugarji, da bodo pokrili primanjkljaj pri kontribuciji? — Ti so pa tudi hoteli razširiti svojo zadrugo do potoka Mirne in ji podvreči Rateče in Mokronog. To je tudi nedopustljivo, pravijo odborniki, dokler se ne določi prispevek rateških in mokronoških črevljarjev in usnjarjev, ki so stanovalci cesarskih trgov in so že vsled svojega rokodelstva obdačeni. Sploh pa naj imajo rokodelci slehernega mesta svojo posebno zadrugo; zato je tudi prav, da krški črevljarji in usnjarji niso zavisni od kostanjeviške zadruga.

Jednako so odborniki pobijali zahtevo novomeških črevljarjev in usnjarjev, da se ondotni zadrugi priklopi zadruga kočevsko-žužemberško-topliška: Kam bi ti rokodelci prišli, ako bi morali hoditi 5 do 8 ur daleč v Novo Mesto, tja plačevati prispevke in zanemarjati svoja poljska dela? Obubožati bi morali vsi, in kdo bi plačevati potem njihove davščine! Zato je treba sebične nakane Novomeščanov odločno zavriniti in jim prepustiti samo dose-danje meje. Odborniki so bili tu v soglasju z nadzornikom Auerspergovih posestev, ki se je potegnil za nemške Kočevce, za trg Žužemkerk in „tabor“ Toplice; tem krajem, bivšim trdnjavam zoper Turke, so podelili knezi združne listine, da bi jih odškodili za žrtve na blagu in krvi. Od Novomeščanov so bili vedno nezavisni, ti pa „bi zdaj radi obogateli s potom onih revežov“, saj se že bahajo, da jim bodo morali plačati do 30 gld. prikupnine in po 2 gld. letnega prispevka, ir da bodo morali prihajati v Novnmesto v kvatrih in o sv. Resnjem Telesu.

Vlada je potrdila samostalno zadrugo žužemberško, obsezajočo eudi Kočevje in Toplice, l. 1760.

(Dalje sledi.)

Kmetijstvo.

Nacijonalna ekonomija in kmetijstvo.

(Dalje.)

Očrtali smo kar možno na kratko položaj kmetijskih delavcev. Iz tega je razvidno, da so reforme nujno potrebne, mogoče so sevede le deloma. Kmetijski delavci radi svoje nezadostne omike, radi tega, ker so raztreseni vsaksebi in pa radi svoje gospodarske odvisnosti od delodajalcev doslej niso bili v stanu, storiti kaj za izboljšanje svojega položaja. Reformatorični predlogi, kar jih je bilo doslej sproženih v izboljšanje položaja kmetijskih delavcev, se nanašajo največ na kmetijske delavce v tac'h krajih, koder delavci niso mali posestniki.

Skrb za izboljšanje npravnosti in povzdigo omike kmetijskih delavcev mora hoditi roko v roki s prizadevanjem, izboljšati njih materijelni položaj, ker jedno ni možno brez drugega.

Najvažnejša in najizvrstnejša sredstva za povzdigo omike in npravnosti so šole. Njih upliv je toliko večji, čim bolj je otrokom obisk olajšan, čim bolj se pazi na reden šolski obisk in čim manj se otroci v šolskih letih izkoriščajo za kmetijska opravila. Koder delajo ženske — in to je skoro povsod — tam so velike važnosti tudi otroški vrtci. Jako koristne so tudi nadaljevalne šole za odraslo mladino, povrh pa je skrbeti za ljudske knjižnice in če možno tudi za podučna predavanja.

V materijelnem oziru naj se skrbi za delavca poglavitno na ta način, da se mu odkaže zdravo, prostorno stanovanje, de se mu z ustanovitvijo konsumnih društev omogočajo nakupovanje potrebnih rečij kar najceneje mogoče, da se delo akordira in da se uvede zavarovanje za slučaj bolezni, nezgode in za invaliditet.

Kako si kmetijski delodajalci mislijo, da bi bilo kmetijskim delavcem pomagati, kažejo sklepi l. 1872. vršivšega se posvetovanja pruskih kmetijskih delodajalcev. Naj podamo kratko vsebino teh sklepov. Shod delodajalcev se je izrekel tako-le:

1. Dasi so matere najboljšo vzgojiteljice svojih otrok, kaže vendar kjer je mogoče ustanoviti otroške vrtce; 2. Ustanoviti je nove ljudske šole povsod, kjer je za to dovolj otrok.; 3. Za odrasle otroke naj se ustanove nadaljevalne šole; 4. Delodajalec dajaj kot oče in soprog svojim delavcem dober izgled in jih navajaj na ta način na uravnost in na rodbinsko življenje; 5. Nedeljsko delo naj se povsod odpravi; 6. Delavcem je dajati priliko, da eventualno, če se posestniki, v delavnikih opravijo svoja kmetijska in domača dela; 7. Skrketi je, da žene kmetijskih delavcev morejo opravljati svoja domača

dela. 8. Delodajalec mora svoje posle vzgajati in jih po možno izobraževati ter se jim izkazovati kot dobrohoten prijatelj; 9. Duhovniki in učitelji naj skrbijo za povzdigo omike, v kateri namen naj se tudi ustanove ljudske knjižnice; 10. Delodajalci naj skrbijo, za primerna stanovanja svojih delavcev; 11. Delavski čas naj se primerno skrajša, ker je to potrebno za materijelno, duševno in npravno povzdigo kmetijskih delavcev. To je tudi v interesu naroda in države in radi tega je potrebno, da se uvede normalni delavnik, toda kmetijskim razmeram in opraviom potrebno; 12. Otroke kar možno malo rabiti za kmetijska opravila, sosebno ne, ako bi morali radi opravil zamuditi šolo; 13. Akordna plača pospešuje marljivost delavcev in zjamčuje delavcu z rastočo produkcijo primerno zvišajoče se dohodke. dočim mora stalna mezda biti odmerjena tako, da zadostuje za življenje delavske rodbine; 14. Mezda bodi izplačana vsaj deloma v gotovini in deloma v naturalijah; 15. Ustanove naj se konsumna društva, da si morejo delavci gotove potrebne reči, katerih ne prideljujejo, kupiti kar mogoče po ceni; 16. Ustanove naj se na podlagi vzajemnosti ustanovljene zavarovalnice proti izgubi pri živini; 17. Gleda naj se, da si vsak delavec vsaj nekaj sveta pridobi in da postane posestnik.

Tudi Slovenci bodemo morali uvaževati nagibe, kateri govore za to, da se izboljša položaj kmetijskih delavcev. Sicer se nam ni brigati za naše veleposestvo ali tudi manjši in mali posestniki so vezani na delavce in na posle, katerih zdaj vse več primankuje največ zategadelj, ker je materijelno stanje kmetijskega delavca ali posla tako slabo, da tako nobenega drugega delavca ne.

(Dalje sledi.)

Poučni in zabavni del.

Sreča.

(Čarobna pripovedka. Češki spisal Julij Zeyer.)

(Konec.)

„Oh“, rekel je oče, „zakaj sem moral doživeti na svojem otroku, da prav dam progovoru, le dvoji ljudje da so dobri na svetu, namreč mrtvi in oni, ki še niso rojeni. O, da bi bil ti eden izmed prvih ali drugih!“

Molčal sem dalje.

„Moreš ti tajiti“, rekel je mandarin, „da si padel v mrežo nesramne kurtizane?“

Tu sem zrastel.

„Govorite se spoštovanjem o onej, katero ljubim in katera je moja žena,“ rekel sem. „Vedi, mandarin Panju, da sramotiš lastno sorodnico.“

„Ali noriš? Govoriš li v vročici?“ vprašal je Panju.

„Govorim trezno in resnico. Mingea je ona, katero sem ugledal prvič na tvoji strani, ko je uživala gostoljubnost v tvoji hiši.“

Hrvatska — Tekom meseca novembra vršile se bodo v osmih okrajih dopolnilne volitve v hrvatski dež. zbor. Madjaroni so bili volitev opozicijskih poslancev v teh okrajih razveljavili, a da si zagotove zmago pri dopolnilnih volitvah, so pod pretvezo nemirov razglasili prav v teh okrajih preko sodbo ali „standrecht“. S takimi sredstvi in ko je jako mnogo volilcev v ječi, seveda ni težko zmagati.

Srbija. — Novo ministerstvo je že sestavljeno. Predsednik mu je dr. Vladan Gjorgjević, velik prijatelj razkralja Milana. Splošno se sodi, da je to samo prehodno ministerstvo, katero se bode kmalu umaknilo liberalnemu ministerstvu, ki „uredi“ potem državo tako, da bo razkralj Milan imel proste roke in bo mogel brez ovir izprazniti državne blagajnice.

Poljski strah na Pruskem. — Kako zelo se boj Nemci „slovenske propagande“ in jo hočejo siloma zatirati o vsaki najmanjši priliki, kaže sledeči, za Pruse naravnost smešni slučaj. V neki ljudski šoli v pruski Sileziji je učitelj iztaknil pri nekem učenca poljski — abecednik in mu ga hlastno iztrgal. Na to je nastal hud vihar v uradnih krogih dotičnega kraja, ki je dovel do zaključka „da je abecednik zmožen, vzbujati narodno-poljske ideje itd.“ — Ali ni tako, kakor bi se bal morilec duha umorjenega, katerega sluti pri vsakem šumu velega listja?

Italija in trozveza. — Že dlje časa se govori, da se je Italija naveličala bremen, katere jej nalaga trozveza in da komaj čaka kdaj jej bo dana prilika, iznebiti se svojih zaveznikov in se zopet približati Franciji. Sedaj se je izkazalo, da je bil tudi jeden prvih italijanskih državnikov general Robilant, bivši dolgoletni poslanik na Dunaji, odločen nasprotnik trozveze. V ugledni italijanski reviji je bilo te dni propriobčeno pismo, katero je general Robilant pisal v času, ko je bil minister vnanjih del, italijanskemu poslaniku v Berlinu in v katerem je naravnost priznal, da nalaga trozveza Italiji sicer žrtve, da pa jej nič ne koristi. To Robilantovo priznanje je po vsi Evropi obudilo nepopisno senzacijo.

Obrtnija.

K obrtni politiki 18. veka.

Spisal Jos. Apih.

(Dalje.)

Ribniški črevljarji in usnjarji so se pa morali braniti celò proti dvema nasprotnikoma. Pulili so se zanje na jedni strani Cirkničanje, na drugi pa Novomeščanje, dasi so imeli svoboščine že iz l. 1605. Grof Gvidon Kobencelj, lastnik ribniške grajščine, je toplo zagovarjal ribniške mojstre, dokazujoč, da se pravice cirkniške zadruga ne raztezajo čez Ribnico, ampak samo „do Ribnice“, t. j. do meje ribniške gosposke, in da sega pravica novomeške zadruga črevljarjev in usnjarjev samo tri milje okrog Novega Mesta, dočim se začenja ribniške gosposke meja 6 ur od Novega Mesta, do Ribnice same pa je celih 11 ur hodâ.

Vlada je tudi v tem slučaju branila stare pravice, potrdivši predloženi ji svobodščini načrt.

Ko so novomeški krojači prosili odobritve svojih svoboščin in zahtevali nov članek, ki bi primoral tudi krojače okrog mesta (v Šmihelu), da se vpišejo v novomeško zadrugo, da se pa ne smejo iz svojega sedanjega

bivališča preseliti bliže Novemu Mestu, je sodnik z mestnim svetovalstvom vred podpiral to prošnjo, češ, da kmetski črevljarji mestnim jako škodujejo, da pa ne plačujejo nič deželnih davščin, in da celò cesarju nič ne koristijo, kajti „kadar se jim naloži davščina, kar izginejo kakor dim“. Zato naj se ugodi prošnji novomeške zadruga in naj se kmetskimi šušmarjem ne dovoli prebivati niti ni v Šmihelu, niti v Mehovem. Odborniki pa niso bili posve tega mnenja, kajti tisti kmetski krojači, ki izdelujejo zgolj kmetsko obleko, nič ne škodujejo meščanskim, in jih torej ni siliti v novomeško zadrugo, pač pa krojače stanujoče v vaséh tik mesta, ker ti šivajo tudi za meščane. Nalaga naj se jim pa samo po 20 kr. letnega prispevka za združno blagajno. 1. sept. 1758 so dobile svoboščine novomeške zadruga krojačev potrjenje cesaričino. §. 13. je določil, „da ne sme delati v novomeški teritoriji in v novo priklopljeni župniji šmihelski in v vikarijatu mehovskem noben šušmar, če se ne vkupi v novomeško zadrugo z letnim doneskom 20 kr., a izvzeti je pri tem kmetsko delo, s katerim se krojaški zadrugi ne dela nič škode“. To pa ni zadostovalo zadrugi. Še isto leto je prosila za dodatek: krojači v Št. Jarneju, Škocijanu, Šmarjeti, Šempetru, Toplicah, Trebnjem, Mirni, Šent-Rupertu, Šmihelu, Mehovem, Kostanjevici, Metliki, Črnomlju, Žužemberku in Mokronogu naj se vpišejo v novomeško, ali v tisto zadrugo, ki jim je najbližja, sicer naj se kaznujejo kot šušmarji. Vlada naj s posebnim patentom zažuga gosposkam ostro kazen, če nočejo kaznovati šušmarjev na svojem ozemlju.

Mestno starešinstvo je to zahtevo opravičevalo s tem dokazom, da oni šušmarji itak niti svojim gosposkam nič ne koristijo in tudi jako „pohujšljivo“ živé, zato bi bilo umestno, da bi se z 20 kr. na leto vkupili v novomeško zadrugo, potlej bi jih lahko strahovali. Doma niso itak nikdar, ker vedno hodijo v „štéro“ in zanemarjajo kmetije, če je pa vojaški nabor, se umaknejo gosposki, in o taki priliki ne najdeš nobenega kmetskega krojača doma na njegovi kmetiji; gosposka mora pa potem vzeti vsakega pritlikavca za novince, dočim krojači ostanejo prosti. Če bodo pa vpisani v zadrugo, bodo morali večkrat priti v mesto, lahko jih bo prijeti in strahovati, pa tudi za hudodelstva kaznovati. Če bodo pa taki kmetski krojači tudi še po vpisanju v zadrugo po gradovih in župniščih šivali za gosposke ljudi in tako kratili zaslužek mestnim zadrugarjem, naj se jim nalaga kazen 12 funtov voska in 4 gld. mesto južine.

Odborniki so nato očitali mestni gosposki, da ni dobro čitala novih pravil krojaške zadruga novomeške, sicer bi ne zahtevala v nasprotju s § 13. novih pravil. Rekli so, da naj se ne dela nič razločka med onimi kmetskimi krojači, ki izdelujejo samo kmetsko obleko in toraj nič ne škodujejo mestnim krojačem, in pa med tistimi, ki šivajo tudi za gospodo; tega razločka ni prezirati, in letni prispevek 20 kr. naj se nalaga samo kmetskimi krojačem, ki izdelujejo gosposko obleko. Tudi ni dopustno, tako velik okrog, kjer imajo tudi lastne

zadruga, priklopiti novomeški zadrugi in ji torej „podeliti v teh mestih in trgih nekako gospodstvo“. Če ima grajščina že vsaj leto in dan krojača v svoji službi in livreji, ki nič ne dela konkurence mestnim krojačem, naj se mu tudi ne nalaga višji prispevek, nego 20 kr. Ali se je ugodilo zadrugi, tega ne vem, mislim pa, da ne, ker so take „presebične namere“ zadrug nasprotovale tedanji vladni obrtni politiki.

Dočim smo doslej videli, da so mestne in grajščinske gosposke branile svojo domače rokodelce in zadruga, so pa novomeški mesarji okrog 1750. l. tožili, da nima ondotni mestni svet toliko „razsodnosti in potrebne pravične moči“, da bi jih branil proti kmetskimi mesarjem, ki so v zadnjem času tik mesta, pri mestnem mostu in na mestnem svetu, že postavili štiri mesnice in zdaj kar očitno, ne da bi jih kdo kaznoval, prodajajo po mestu meso. Ti šušmarji uničujejo domače mesarje, ki imajo nositi toliko javnih bremen. Deželni odborniki pa so odgovorili s pozivom na cesarski patent o trgovini na kmetih od dne 14. grudnia 1737, kateri dovoljuje gosposkam in podložnikom svoje surovine, ne izvzemši meso, sveže in okajeno, po mestih, trgih in tudi izvun dežele prodajati, zato pa plačujejo mesni davek (Fleischkreuzer). Ako bi se omejil prosti promet z mesom, bi v mestih marsikdaj primanjkovalo mesa. kakor se je to že zgodilo v Ljubljani; pri nakladi od mesa pa bi se dohodki občutno zmanjšali. Dotični zahtevi novomeške mesarske zadruga naj se torej ne ugoti, pač pa naj se zabrani tajno klanje v mestu. Mesar, ki se je naselil v Kandiji, je pa podložen grajščini grmski, plačuje tja davščino za mesnico in ima gotovo pravico do klanja. Obdrži naj tedaj mesnico „in favorem aerarii“. Pač je kmetom prepovedati trgovino z mesom, ako kupujejo in koljejo tujo živino, ne da bi bili vpisani v zadrugo novomeško, in ko nimajo pravice do klanja ter ne plačujejo rektifikacijskih in kontribucijskih naklad. Svojo t. j. doma vzrejeno živino pa sme klati in prodajati sleherni kmet tudi v mestu. Domači mesarji naj preskrbujejo mestu dobro meso za primerno ceno, potem ne bodo napravili šušmarji in kmetje nič kupčije v mestu, ker bo meščan vendar someščanu rajši privoščil pošten zaslužek, nego tujcu. Zato bi pa bilo umestno, da mestna, ali katera višja gosposka uvede za mesto tarifo za meso, „kajti sicer bode zadruga meso gotovo podražila“. Posebno odločno pa zvrčajo odborniki zahtevo, da se novomeški zadrugi priklopijo vsi mesarji ne samo tri milje okrog mesta, nego po celem dolenjskem okrožju. Ta zahteva izvira „iz pretirane sebičnosti“ in je torej nedopustljiva.

Ugodnejše je stvar iztekla za ljubljanske mesarje. Ne vem sicer, kaj so zahtevali in kako so se izrekle pristojne oblasti. Nove svoboščine iz l. 1751. pa so združile vse mesarje ljubljanske in tri milje okrog Ljubljane v ljubljansko mesarsko zadrugo in so prepovedale šušmarstvo, češ „da delajo kmetje, prodajajoč (po Ljubljani) vedno in skoraj nenehoma vsakovrstno meso, priseženim meščanom in mesarjem hudo škodo glede za-

služka“, tako da bi moral priti na nič kmet in meščan, ker kmetje bi zanemarjali svojo zemljo in „bi se lahko pripetilo, da bi prinesli v mesto kravje meso in meso vsakovrstne nečedne, včasih morebiti celo bolne ali crknene živine, tem načinom bi pa še bolezni zanesli v mesto“. Zato naj se kmetom meso, ako je prinesó na prodaj, zapleni, tako v Ljubljani, kakor zunaj mesta, in razdeli se med siromake, izvzemši tisto meso, ki je prinesó, iz dolžnosti (n. pr. svoji gosposki) ali v dar („zum Verehren“) ali za desetino. Ostro se prepové kmetu v mestu klati in meso prodajati, kar se je doslej čisto „brez strahu“ dogajalo. Seveda se tudi šušmarstvo ostro prepové. Na drugi strani pa se vелеva mesarjem, da naj zalagajo mesto vedno z dobrim mesom v zadostni količini in naj se mojstri in hlapci vedejo napram občinstvu „dostojno“ („bescheidenlich“). Kdor bi se drznil kravje meso prodajati za volovsko, naj se kaznuje in celo klavna pravica naj se mu vzame, če to stori opetovano. Magistratu se slednjič prisodi pravica, nastaviti ceno mesu in v pošteb jemati pri tem razmere časovne in živinske ceno.

(Dalje sledi.)

Važna peticija.

Na povabilo krškega županstva zbrali so se v nedeljo, dne 17. oktobra župani, oziroma svetovalci, 15 občin Štajerske in Kranjske v posvetovanje pri županstvu v Krškem. Pod predsedstvom Rajhenburškega župana sklenilo se je po poročilu Krškega župana dr. Romiha, vložiti o zadevi živinozdravniških naredb prošnjo pri visokem c. kr. ministerstvu notranjih zadev. Ker obravnava prošnja pereč in za javno blagostanje važno vprašanje, priobčimo je tukaj doslovno:

„Ker je skoraj popolnoma ustavljena trgovina s svinjami na Štajarskem in Kranjskem, dasi je ponehala svinjska kuga skoraj po vseh okrajih, zbrali so se župani oziroma svetovalci podpisanih občin Štajerske in Kranjske dežele, dne 17. oktobra v Krškem v posvetovanje gledé živinozdravniških naredb in sklenilo se je soglasno predložiti visokemu c. kr. ministerstvu nastopno prošnjo:

1. Ako nastane v kakšni kronovini kužna živalska bolezen, uvedejo se naj le tiste naredbe, katere so navedene v III. oddelku zakona z dne 29. februarja 1884. l., št. 35. drž. zak. o odvrčanju in zatiranju kužnih bolezni pri živalih, oziroma pri goveji kugi v II. oddelku postave z dne 29. februarja 1880. leta. št. 37. drž. zak. o odvrčanju in zatiranju goveje kuge. Posebno bi se nikakor ne smele zapreti druge kronovine za uvoz iz okužene kronovine.

Mejni zapor ni naveden v zakonu o odvrčanju in zatiranju kužnih bolezni pri živalih kot sredstvo, s katerim se zabrani, da se ne razširjajo kužne bolezni po deželah,

tja, kjer bi ga morali slišati že davno. Posebno se je povdarjala osnova kmetijskih zadrug in preosnova produktih borz in potreba, da stori država iz svojih sredstev vse, kar je v njeni moči za kmeta, a v bistvu so bile resolucije naperjene proti avstro-ogerski nagodbi. Čudno je vsekako, da so temu shodu prisostvovali tudi poslanci, kateri stoje na strani desnice, kateri se bore za nagodbo in obsojajo nemško-nacionalne tendence kršč.-socialistov.

Deželnozborske volitve na Tirolskem. — Vsled abstinenčne politike italijanskih poslancev tirolskih, so prišli dotični mandati ob veljavo in vlada je razpisala dopolnilne volitve. Te volitve so se vršile minole dni in izvoljeni so bili zopet samo poslanci, kateri ne pojdejo v deželni zbor.

Reka. — Boj med Madjari in Rečani je došel do meje, katero je bila postavila madjarska oholost. Reški obč. zastop je korporativno odstopil in ker povabljeni Rečani niso hoteli priti na anketo glede uveljavljanja madjarskih zakonov za Reko, je ogerska vlada začela nastopati z represalijami. Vlada je siloma uveljavila tiste zakone, katerim so se Rečani upirali, sklicuje se na svojo avtonomijo. Rečani so proti temu demonstrirali in vse kaže, da začnejo srdito borbo proti Madjarom.

Srbija. — Ruska vlada je odpoklicala svojega zastopnika v Belemgradu, Izvolskega, ker odločno obsoja počenje razkralja Milana. Ta pripravlja sedaj teren za nove volitve v narodno skupščino. Uradniki, kateri niso pripravljeni storiti vse, kar se od njih zahteva, se odstavljajo, in na njih mesta se nastavljajo čisto sumnjivi elementi, kateri pa so voljni storiti vse, kar bi se od njih zahtevalo. Pri volitvah se izkaže uspeh tega počenja. Radikalna stranka upa vzlic temu, da zmaga pri volitvah.

Španska. — je v velikih stiskah, zlasti ker so se začeli gibati Karlisti in se je bati če ne revolucije, pa vsaj manjših pronuncijamentov. Tudi kubansko vprašanje še ni rešeno. Ustanek na Kubi je imel ta uspeh, da je vlada privolila, dati otoku razsežno avtonomijo. Vlada je dotične načrte že izdelala, vprašanje pa je, če se bodo Kubanci s to koncesijo zadovoljili, saj je njih zahteva: popolna neodvisnost.

Politične mreže na Balkanu. — Iz Belega grada se javlja, da je napravila veliko senzacijo v tamošnjih krogih vest, objavljena v „Našem Dobu“ o tajnih posetih kneza Nikole. Knez Nikola je obiskal v Monzi kralja Umberta in je poskusil posredovati med kraljem Umbertom in ruskim carom Nikolajem za približanje Italije k dvozvezi. Na to da je šel knez k caru v Darmštadt. Knezu da je v prvi vrsti ležeče na tem, da se zasnuje balkanska zveza. Ideja tej zvezi se je baje porodila v Moskvi. — Te vesti so jako razburile vladine kroge v Belemgradu, seveda najbolj one kroge, ki slušajo Milanov rog in katerim je trn v peti knez Nikola z njegovimi uzornimi idejami za blagor balkanskih narodov. Težko je ugotoviti, da-li in v koliko so že dozorele ideje kneza Nikole, vendar je gotovo, da hoče knez povečati svoje ime velikim delom v prid Slovanstva.

Obrtnija.

K obrtni politiki 18. veka.

Spisal Jos. Apih.

(Dalje.)

Da so višje gosposke, izrazujoč svoje mnenje o predloženih načrtih zadružnih pravil, jemele ozir na dejanske, časih jako izdatne razlike gledé tržnih cen surovin, potrebnih tej in oni stroki rokodelski, to svedoči razsodba

deželnih odbornikov o zahtevah novomeških pekarjev. Ker je bil v Ljubljani kruh dražji, so nameravali novomeški pekarji ljubljansko tarifo tudi v Novem mestu uvesti; a temu je odborništvo kranjsko odločno odgovarjalo, podarjaoč nizko žitno ceno okrog Novega mesta. Zadovoljni naj bodo pekarji in občinstvo, ako se razmerno z menjajočo se žitno ceno spreminja teža kruhova. „Monopolov ni dopuščati“, a „med te ne spada žitna trgovina z Gorenjci; ta naj se dopušča tudi v bodoče Novomeščanom“, a „pravico prekupovanje žita naj imajo novomeški pekarji samo, ako plačajo za žito isto cenoi kakor Gorenjci“. „Nedopustna“ pa je zahteva, da bi ne smel nikdo kruha peči tri milje daleč okrog Novega mesta — razun, če bi se osmerica novomeških pekarjev zavezala, da bode vso ono okalico zalagala s kruhom. A take zaveze zadruha ne bi mogla, niti hotela prevzeti; potlej bi pa bile vasi brez kruha, rektifikovani kmetski obrti bi ne mogli plačevati vseh davščin in morala bi novomeška pekarska zadruga doplačati ono svoto, katero bi sicer trpeti mora „aerar“. V mestu samem pa ni trpeti šušmarjevi, kajti davkoplačevalcem pekarjem je privoščiti pošten dobiček; samo pekarskim vdovam naj se proti pametni odškodnini dovoli peči kruh. Pri tej priliki izvemo, da niso pekarji razodeli vseh svojih želj, morebiti zato ne, ker so bili odborniki ljubljanski slične zahteve drugih novomeških zadrug že ožigosali kot presebične in preširne. Kar si pa sami niso upali povedati, to je zhtevalo na svojo roko mestno starešinstvo, ki ni bilo vsem zadrugam enako prijazno: ne samo tri milje daleč, temveč še dalje okrog naj se vsi pekarji prisilijo, da pristopijo k novomeški zadrugi, celo pekarji v cesarskih mestih: Metliki, Mokronogu in Trebnjem, dasi so imeli že svoje lastne zadruge. Tu jo je pa skupilo mestno starešinstvo; odborniki je prašajo, če hočejo tim načinom zadruge tujih, cesarskih mest in trgov spraviti pod novomeško oblast, pozabivši, da se ne sme nobena zadruga podrediti zadrugi drugega kraja, niti tuji gosposki. Tako „stremljenje po razširjenju“ se mora odločno zavrniti; zato naj cesarica novomeški pekarski zadrugi potrdi le one svoboščine, katere imajo taista v lasti, in tudi te samo tedaj, ako se po njih ne krati „Contributionale“. V tem slučaju je torej deželnim odbornikom jako pri srcu to, kar imenujemo „fiskalne interese“; a ne samo v tem slučaju, temveč redno se ponavlja isti „caeterum censeo“.

Ker smo že spet pri zadrugah dolenske „metropole“, naj navedemo še, da je ondotno starešinstvo podpiralo prošnjo novomeških tkalcev, da naj se tej zadrugi vtelesijo vsi tkalci „mnogo milj preko dosedanjega okrožja“, da, po besedah deželnih odbornikov se hoče „dobičkarija“ tkalske zadruge polastiti vseh mest in trgov po „dolenjem in srednjem okraju in Slovenski Pokrajini“, pa da bi ta „pohlepnost s časom še utegnla naraščati in poseči celo morda po ostalih okrajih“. A ne sme se jim dovoliti obširnejše okrožje, nego se je odmerilo zadrugi novomeških krojačev. Tudi se ne sme nobenemu meščanu prepovedati dajati dela nego mestni tkalec, samo da ne smejo kmetski

tkalci skrivaj po mestu iskati dela in izpodrivati mestnih tkalcev. Kmetiskim tkalcem se ne sme nalagati več, kakor 20 kr. letnega prispevka, kajti sicer bi ne mogli zmagovati kontribucije, katera se jim je naložila povodom rektifikacije.

Tkalska zadruga je bila tudi v Škofji Loki. Tamošnji tkalci so tudi zahtevali 1753. l., da se osnuje za ves okraj loške grajščine samo jedna zadruga. Tudi temu so se upirali deželni odborniki, dokazujoč, da sestoji loške gosposke ozemlje iz petero župnij (Stara Loka, Poljane, Selca, Žiri, Dovje). Od Loke do goriške meje je pet milj, Mojstrana in Dovje so pa celo daleč gori na Gorenjskem, nad Jesenicami proti Kranjski Gori. „Kako bi se mogli vsi loški gosposki podložni tkalci vpisati v loško zadrugo! Morali bi doslej svobodni tkalci opustiti koristno rokodelstvo. Ne samo po vaseh, temveč večinoma po hišah na samem stoječih in spadajočih pod loško gosposko, imajo statve, ki pa umirujejo, izvzemši zimski čas in jesenske večere. Tkejo pa na njih ne samo gospodarji, nego tudi zdaj ta, zdaj oni odrasli sin, hlapci, gostači in ženske“. Ti bi torej vsi morali hoditi v Loko, tam najemati učence, tja nositi prispevke. „Loški mojstri bi pa imeli užitek in pušice v rokah, kmetiski sozadružniki pa bi se obrisali“. In za to čast naj bi kmetiski tkalci plačevali po 20 gld. prikupnine! To je preveč ne samo za kmete, nego tudi za malomestnega tkalca. Lončani so zahtevali tudi, da se ondotni tkalski zadrugi priklopijo rešetarji. A deželni odborniki tudi to zahtevo pobijejo, kajti rešetarji nimajo nikake zveze s tkalci, ampak so zavisni samo od trgovcev, ki jim dajejo žimo.

Seveda so imeli loški tkalci v mestnem starešinstvu svoje zaščitnike, ki so bili po besedah deželnih odborikov „simpliciter pro“, dočim so nasprotovale grajščinske gosposke glede svojih podložnikov. Če mestno starešinstvo meni, da bode razširjenje zadružnih svoboščin zatrla šušmarje, je tudi to dvojljivo; sicer pa starešinstvo ne pové, „kdo šušmari, ali meščani, ali kmetje, ali oboji“. Tudi loški trgovci so zahtevali vtelesitev kmetiskih tkalcev v loško zadrugo, a odborniki so rekli, da si bodo potem, če se to dovoli, težko nabavili trgovci dovolj platna, kajti mnogo kmetov, ki so doslej vedno tkali platno, bi opustilo ta obrt; če se pa zanašajo na polhograško platno, ki tudi ni izdelano po zadružnih tkalcih, pa s tem pritrjujejo, da jih tudi kmetiski tkalci loške gosposke morejo preskrbovati s poštenim blagom, kakor se je to godilo od pamtiveka. Tudi domači kmetiski tkalci se bodo potrudili, da jim tujci ne prevzamejo kupčije, in bodo izdelavali dobro platno. L. 1726. so poročali predniki, da se izdeluje na Kranjskem na leto za 500.000 gld. platna; tega pa ne spečajo samo mestni trgovci, nego mnogo tudi mestni prekupci, sosebno Simon Jugovec iz Kranja, ki pa stanuje v Bitnu na loškem ozemlju. Vse to kaže, da ni umestno, kmetisko tkalstvo zatirati, temveč še bolj razširjati.

Deželni odborniki so se opirali tudi na priprošnjo kmetiskih podložnikov, bivajočih v dveh dolгих in ozkih

dolinah, v poljanski in selški, v katerih mnogo zemlje zavzemajo vode; polje jim rodi samo enkrat v letu, zato sejejo že od starodavnih časov lan in ga izdelujejo. Po vaseh okrog loškega okrožja, celo okrog Ljubljane, sme kmet povsodi svobodno tkati platno; loškemu podložniku, revnemu hribovcu, bi to radi zabranili tisti mestni tkalci, ki so se tkanja naučili pri kmetiskih mojstrih in so potem sami tkali na kmetih, dokler se niso preselili v mesto. Odborniki torej zahtevajo, da naj se odobré svobodščine samo za mesto in mestno ozemlje, le one kmetiske tkalce naj sprejemlje zadruga, ki to sami žele; v mestu živéči tkalci, ki nimajo toliko, da bi plačali vkupnino, naj se ne silijo, da pristopijo k zadrugi; kmetom pa se pusti dosedanja pravica.

Posebno oblastno se je vedla ljubljanska lončarska zadruga; zoper njo je celo lončar Luka Frjan iz Šmartina pod Šmarno Goro pri dež. stanovih moral prositi pomoči l. 1706. On ni bil navaden kmetiski lončar, temveč „lončar deželnih stanov“. 1676. l. so mu podelili ta naslov stanovi: „pa brez plače, in ga vzeli pod svoj zaščit“. Ljubljanska lončarska zadruga ga je pa preganjala, kakor vse kmetiske lončarje, ki niso bili njeni člani, „čim dalje tem hujše iz gole strasti in zavidnosti“ in mu delala sitnosti, ker so mu vzeli peč. Seveda so mu jo morali vsled povelja odborikov spet vrniti „in eadem bonitate et qualitate“ in ga v bodoče brez oviranja pustiti lončariti. Miru pa ni imel tudi potem. Saj so zahtevali že zdavnaj ljubljanski pečarji, da se uniči šušmarstvo po celi deželi s tem, da se razširi njih zadruga čez vse Kranjsko. Že 1722. l. je vlada odbila to prošnjo in potrdila samo stare svoboščine lončarske zadruge, ki se je pa vendar raztezala čez Gorenjsko in Dolenjsko, torej preko dveh tretjin deželnega ozemlja. Ko so lončarji tudi Notranjsko hoteli spraviti podse l. 1726., jim je ta nakana izpodletela.

(Dalje sledi.)

Nacionalna ekonomija in kmetijstvo.

(Dalje.)

Navadno se imenuje kapital vse tisto blago, kar je potrebno za nadaljnjo produkcijo. Mej kmetijski kapital je razen denarja, potrebnega za vodstvo gospodarstva, brez dvoma šteti tudi žitno, stroje, orodja in pridelke, krmo, seme itd. Vse to je za kmetijsko produkcijo nezogibno potrebno, vsled česar ima kapital tudi tam največ pomena, kjer je prebivalstvo gosto in je radi boljšega življenja vseh slojev potrebno, pomnožiti produkcijo.

Svet sam se ne sme nikdar med kapital šteti. Svet predstavlja posebno produktivno silo, kateri učinkuje vse drugače, kakor kapital. Res, da za nakup sveta je treba skoraj povsod kapitala, in za izboljšanje sveta, za seme, za gnojenje itd. je tudi treba mnogo kapitala takorekoč zakopati, ali ta kapital stvarja potem integrujoč del zemlje

Obrtnija.

K obrtni politiki 18. veka.

Spisal Jos. Apih.

(Dalje.)

L. 1756. pa so lončarji vnovič prosili, da naj cesarica njih svoboščine potrdi za vse Kranjsko, naj zatare šušmarje, izučene pečarje pa prisili, da pristopijo ljubljanski zadrugi, ali pa opusté lončarijo; slednjič naj se prepové zidarjem, postavljati peči. Utemeljevanje teh zahtev je zanimivo. Lončarji pravijo, da kmetski pečarji niti pečarji niso, temveč večjidel oženjeni posestniki, seosebno „kočarji“ (Kaischler), ki delajo zidarskim mojstrom kot pomagači. Tem ljudem naj se strogo prepové, postavljati peči ali prodajati peči gospodarjem; če se nočejo pokoriti, naj se jim peč zapleni. Tem načinom se bode gospodar sam obvaroval škode, ker mu šušmar ne jamči za peč let in dan, kakor pošteni pečarski mojster. Popred je bilo v zadrugi pet mojstrov, a, dasi je Ljubljana v teku zadnjih let jako napredovala in se je tudi mestno stanovanstvo precej pomnožilo, tako, da bi moglo živeti več, nego pet mojstrov in bi sleherni lahko imel po dva ali tudi več pomagačev, so vendar zdaj samo štirje mojstri tukaj, pa še ti zbog mnogobrojnih kmetskih šušmarjev po vsi deželi le težko in siromašno živé; dva nimata vedno dela za jednega pomagača, tretji ne more nikoli imeti pomagača, četrti mojster pa je tako obubožal, da ne more več lončariti. Prišli smo tako daleč, da ne moremo postreči občinstvu, ako kdaj katero delo od nas zahteva, ker ne moremo vedno vzdrževati in plačevati pomagačev. Vzrok temu pa so šušmarji, ki so se tako pomnožili, da ni niti kmetskih mojstrov več; tako bomo s časom še mi trije mojstri prišli na nič, potlej pa ne bo zadruga več mogla plačevati maš v stolni cerkvi, niti se prikazati pri procesijah in kupiti novo združno zastavo. Torej prosijo pomoči tudi z ozirom na čast božjo.

Grajšćinske gosposke so pa ugovarjale in branile seosebno zidarje, katerim se ne sme vzeti pravica, postavljati peči, ker to spada v zidarsko stroko; to izvrši zidar tudi hitreje, trajnejše in cenejše nego pečar. Tega dela se je zidar naučil, pečij samih pa ne izdeluje, temveč samo kupuje od pečarja; za svoje delo jamči tudi kmetski pečar. Lončarstvo ljubljansko pa ne propada zaradi kmetskih mojstrov, temveč zato, ker nima dosti pomagačev, potem zato, ker je na kmetih boljše gradivo za peči, in ker je v mestu cena pečem za dve tretjini višja, nego na kmetih. Če pa naročiš v Ljubljani novo peč, moraš čakati nekaj mesecev, ali tudi celo leto, predno jo dobiš. Mnoge sobe so zato po zimi prazne, ker naročene peči niso izgotovljene. Ako bi ljubljanski pečarji imeli dobre pomagače, ne imeli občinstva za norca, izdelovali dobre peči in ne tako drago, bi lahko obogateli in „ne bi se jim bilo treba bati za mašo in zastavo —

če so sploh kdaj katero imeli — in ne bi jim bilo treba kratiti kmetskim pečarjem košček kruha in zahtevati, da se uniči kmetski promet, ki ga dopušča cesarica“. Ljubljanski mojstri bi spravili kmetske pečarje ob delo in v prehudo bēdo, oškodovali bi pa tudi državne dohodke in občinstvo. Pod ljubljansko in goriško palaštvo (Pfalz Laibach und Goritschah), pod smledniško gosposko, pod mestno župnijo kamniško in pod vodiško župnijo je 15 hišarjev (Hofstätter) in trije gostači, ki se živé zgolj s pečarstvom, ker imajo k večjemu samo ped zemlje; od onega zaslužka plačujejo svojo kontribucijo. Ti kmetski pečarji pošiljajo svoje peči na Gorenjsko, Notranjsko, Goriško, v Trst, Reko in po Savi delo celo na Hrvaško in plačujejo od njih cesarsko mitnino. Koliko hiš bi moralo biti brez počí, če bi se dežela izročila ljubljanskim pečarjem na milost in nemilost! Ako ti ne morejo zdaj preskrbeti občinstvu pečij, dasi je toliko pečarjev po kmetih, kako bi brez tega zmagovali delo? In kakoršne cene bi zahtevali! Ljubljanski škof je dolgo moral čakati na naročeno peč in ko je bila postavljena, so jo morali kmalu spet podreti in postavil je novo peč kmetski pečar. S kratka: zahteva ljubljanskih pečarjev naj se zavrne, naroči naj jim se pa, da „naj delajo marljivejše, trajnejše in cenejše“.

Dež. odborniki so temu mnenju popolnoma pritrdili, češ, da bi ne bilo izhajati z mestnimi pečarji glede kakovosti in izgotovljenja pečij, če bi ne bilo nekega protitežja — kmetskih pečarjev“. Zato naj se nove zahteve kar odklonijo.

16. novembra 1757. so se potrdile svoboščine, v katerih se je dala mestnim pečarjem prednost, da smejo svojo posodo po vsi deželi prodajati, dočim smejo kmetski lončarji v Ljubljano samo ob sejnih voziti svoje izdelke, izvzemši tako delo, ki je bilo naročeno (angefrimet). Zidarji ne smejo postavljati pečij v mestu in na mestnem ozemlju, ako noče ljubljanski mojster postaviti peči, katero je izdelal kdo drugi. Šušmarjem ne sme dajati nikdo dela. Pomagači, ki se hočejo naseliti na Gorenjskem in Dolenjskem, morajo vstopiti v ljubljansko zadrugo.

Jednako so se borili deželni odborniki tudi proti ljubljanski mizarjski zadrugi, ki je zahtevala, da se ji vtelesijo vsi mizarji cele dežele in ji plačujejo združne prispevke. To pa se ne da izvršiti, pravijo odborniki (1753), kar svedoči ista zahteva ljubljanskih pečarjev. Mizarji bi morali pravico, katero zahtevajo, dokazati, ker ne gre, da bi jim vlada podvrgla vse kranjske mizarje, ne da bi v to privolile gosposke in mizarji sami. Take pravice pa ljubljanski mizarji doslej še niso imeli: da bi se drugi mizarji smeli naseliti samo po mestih in trgih in vstopiti v ljubljansko zadrugo, ker bi jim se sicer smelo zapleniti narejeno delo. Ker pa imajo kmetski mizarji že od nekaj pravico, prodajati svoje izdelke tudi v Ljubljani, se jim ta pravica ne more vzeti, niti grajšćinam in samostanom prepovedati, da bi ne smeli imeti svojih mizarjev. Zahtevi ljubljanskih mizarjev naj

se ugoti, samo gledé mizarjev v ljubljanskih predmestjih, ki niso niti zadrugarji, niti meščani; tem naj se veli, da pristopijo k stari zadrugi ali pa ustanové novo podružnično zadrugo.

Za celo deželo pa so veljale že popred svoboščine ljubljanske pasarske zadruge, kar sklepam iz določbe novih svoboščin (l. 1758.), da so dolžni pohajati zadrugne shode v Ljubljani samo pasarji k večemu tri milje od Ljubljane stanujoči, ne pa, kakor je zadruga zahtevala, „pasarji, bivajoči v bližnjih mestih in trgih“. Pasarjem je plačevati samo po 10 kr. na leto. ako stanujejo nad tri milje od Ljubljane. Dovolj se dalje ljubljanskim in sosednim pasarjem tudi izdelovanje medenih stvari. Krošnjarji pa smejo po vseh sejnih prodajati medenino, tudi če so jo izdelali šušmarji, ker bi sicer trpela škoda trgovina. Šušmarstvo se prepové, a kdor ima že večletno pravico, temu se ne sme vzeti; sicer pa je šušmarje odgnati in orodje jim zapleniti — pa le z vednostjo sodnije. Ker pa se je krošnjarjem dovolilo prodajati tudi šušmarške izdelke, ni bilo nade, da bi se zatrlo šušmarstvo.

Tudi zadruga ljubljanskih lasuljarjev je segala po vsi deželi, kajti svoboščine iz l. 1717. so prepovedale pomagacem v Ljubljani ali zunaj Ljubljane izdelovati lasulje — izvzemši one pomagace, ki so v službi plemenitazev. Ne vem, ali se je v tem oziru za Marije Terezije kaj spremenilo, ali ne, ker mi ne dostaje dotičnih virov.

Kamnosekom in zidarjem je bil cesar Jožef I. 23. jav. 1706. ponovil svoboščine iz l. 1676. in vsi kranjski rokodelci te vrste so imeli samo jedno zadrugo s pravico, snovati po kmetih podružnice. Šušmarjem ni dajati dela, ker že tako slabo zidajo, da se mora kmalu vse podreti, zraven pa „poštenim“ mojstvom izpodjedajo kruh in neredno živé. Ko je zadruga 1750. l. prosila odobrenja starih svoboščin, niso ugovarjali dež. odborniki veljavi zadruge za celo kronovino, ker je hotela siromašne člane oprostiti zadrugnih prispevkov, in ker se svoboščine ne dotikajo pravic, katere ima že v lasti ta ali oni rokodelci. Glavna reč pa je bila ta, da so odborniki iz starih svoboščin razvideli, da ne zahteva zadruga nič novega. Kmetijski zidarji, ki znajo samo priprosta dela in niso nikdar popotovali, smejo tudi nadalje izvrševati majhna popravila pri hišah in se ne smejo siliti v zadrugo.

Živinozdravske črtice.

Pod tem naslovom bomo priobčevali kratke popise o živinskih boleznih, posebno kugah, in učili, kakšna naj bo prva moč pri nezgodah domače živine. Svarili bomo pred raznimi vražami in odkrivali sleparije mazačev in mešetarjev. Povedali bomo, kako da naj se

uredi živinozdravništvo, poročali, kako naj se naši kmetje zavarujejo proti živinskim boleznim in nesrečam pri reji živine. Varovali se bomo vedno pretiravanja, vedoč, da to največ škoduje dobri stvari. — Posebno skrb bomo obračali na to, da izpozna slovenski gospodar, da tudi pri živinoreji ne velja več vse to, kar je zadostovalo pred petdesetimi leti. Kmet naj uvidi, da mu napredek ne prizadeva zgolj sitnosti in stroškov, ampak da mu prinaša tudi gmotni dobiček: Kar se je obneslo drugodi, zakaj bi isto tudi pri nas ne koristilo, ako se prikroji našim razmeram.

Ločili bomo celo snov v poglavja. Najumestnejše se nam zdi, pred vsem nekaj omeniti o zgodovini živinozdravništva, da čitatelji izpoznajo, kako lepo je bila razvita ta veda v starem veku in kako globoko jo je pahnili srednji vek. Povedali bomo marsikaj važnega o kužnih boleznih, posebno onih, ki žugajo tudi človeškemu zdravju, in o škodi, ki jo povzročajo kmetovalcu. Jedno poglavje bomo posvetili cesarskim napačam in živinski kupčiji, ker v tem oziru vlada še velika nevednost v našem ljudstvu. Pri kugah se bomo največ ozirali na gospodarsko škodo in učili, kako naj tudi kmet sam pomaga da se kuga hitro zatire. — Živinozdravniških, poljudno pisanih knjig nam ne manjka. Toda starejše ne zadostujejo več, in le „Živinozdravništvo“ spisal Simon Strupi, lahko toplo priporočamo. Zadostiti hočemo v prvi vrsti domačim potrebam, in zato ne bi bilo napačno, če bi kmet sam povedal, kje potrebuje poduka in pomoči. Vsake stvari, ki se tiče živine, bolne in zdrave, se moremo dotakniti. Prosto pisani članki o živinskih boleznih so pri nas posebno potrebni. Naš kranjski kmet je navezan nase in na mazače. Živinozdravniški pomočniki, ki so se učili kdaj v Ljubljani, zadostujejo samo za prvo pomoč. Kranjska ima le 12 cesarskih in 2 mestna živinozdravnika, katerim skoro nič časa za zdravljenje ne ostaja. Potovalnih učiteljev za živinske bolezni, kakeršne imajo sosedne dežele, Kranjci nimamo. Še celo kopitnih bolezni in mesogledstva v Ljubljani ne podučuje diplomirani živinozdravnik. Upajmo, da se v kratkem obrne na bolje!

I. Zgodovina.

Zdravljenje živinskih bolezni je gotovo tako stara, kakor človeški rod; vsaj prvi ljudje so bili pastirji in so klali svojo drobnico za žgavni dar. Prvi pisani spomenik sega do okoli 3000 let pred Kristovim rojstvom. Našli so namreč v Egiptu kamnito ploščo, na kateri je izsekan živinozdravnik, ko zdravi črnega bika Opisa, katerega so Egipčani po božje častili. Nekaj zdravil, na primer vdihavanja pri nahodu, ki jih še dandanes rabimo, je bilo že v Egiptu v navadi. Mozes, katerega so odgojili egipčanski duhovniki, je uporabil to, česar se je naučil o živinskih boleznih v Egiptu, doma, ko je delal postave za izvoljeno ljudstvo. On je vpeljal pri Izraelcih ogledovanje mesa, katero je bilo v Egiptu predpisano. Za nadaljni razvoj živinozdravništva so skrbeli judovski duhovniki. Pred daritvijo so pregledali živino, če je zdrava ali bolna. S krvjo darovane živali so poškopili oltar, maščobo, led-

ljaki, kolikor jih je sedaj. V gledališču v Lvovu je prišlo te dni do velike manifestacije poljsko-češke vzajemnosti, in sicer se je priredila ta manifestacija pod vodstvom poljskega plemstva. Nadalje javljajo iz Lvova, da je po padu grofa Badenija od dne do dne vidnejša sprememba v konservativnih krogih in mej plemstvom poljskim Čehom v prilog in glasneje in glasneje je čuti povdaranje slovanske vzajemnosti. V Krakovem je bila v nedeljo velika manifestacija, velik shod, katerega se je udeležilo mnogo poljskih poslancev in pa odposlanci češkega kluba. Gotovo je bilo že v naprej, da prebivalstvo priredi najsjajnejši vsprejem češkim gostom.

Slovanska manifestacija v Krakovu — Minolo nedeljo se je vršil v staroslavnem Krakovu shod, kateri je bil sijajna manifestacija slovanske solidarnosti. Na shod so prišli razni poljski, češki in jugoslovanski poslanci. Mesto z županom na čelu je udeležnike presijajno vzprejelo. Shod je vzprejel šest resolucij: 1. Slovani hočejo na podlagi državnih osnovnih zakonov, na katere je cesar prisegel, živeti svoje svobodno kulturno življenje; 2. Slovani reklamujejo kot vsem drugim narodom enakopravni narodi iste pravice zase, kakor jih uživajo drugi narodi; 3. Shod izreka svojo nezadovoljnost in svoje zaničevanje vsem, s sovražniki Slovanov združenim slovanskim poslancem, kateri so z nasilstvi in celo z noži preprečili zborovanje parlamenta in narode izročili absolutizmu; 4. Shod izreka pričakovanje, da ostanejo vsi v večini združeni poslanci solidarni in zvesti v adresnem načrtu izraženim načelom; 5. Shod zahteva, naj se ugotovi narodnostnim zahtevam Čehov in Poljakov v Šleziji; 6. Shod zahteva, naj se priredi splošen shod avstrijskih Slovanov. — Upati je, da bode imela shod dobrih posledic in da utrdi solidarnost mej slovanskimi strankami.

Hrvatski minister Josipovich — misli odstopiti. Ker madjarska vlada ni ugodila njegovi zahtevi, naj se odpravijo nekatere davčne določbe glede krčmarskega in vinotočnega obrta, katere določbe so na Hrvatskem še vedno veljavne na Ogerskem pa že davno ne več. Josipovichev naslednik bo veliki župan Cseh.

Gibanje mej nemadjarskimi narodnostimi na Ogerskem — dela Madjarom in njihovim prijateljem mnogo skrbi. Rumuni se navzlic najhujšemu zatiranju ne mislijo udati in so priredili shod, kateri je slovesno protestoval proti pomadjarjenju rumunskih in slovanskih imen. Jednako gibanje se je začelo tudi mej srbskimi in slovaškimi prebivalci, a kar je brez dvoma najveselejše, je to, da se ti narodi čedalje bolj približujejo drug drugemu in se zedinjajo na jednotno politično postopanje.

Guverner na Kreti — Slovan? Že dlje časa molči vprašanje imenovanja guvernerja za Kreto posebno oziroma na osebo, ki bi se naj določila za to važno mesto. V zadnji čas se je mnogo govorilo o nekem Nemcu Schäfferju katerega so baje akceptirale velevlasti — seveda izvzemši Rusijo, katera še ni izpregovorila zadnje besede na Vzoku. Schäffer je služil več časa v angleški vojski in o njem se je govorilo, da bi preveč nagibal jedno uho na angleška šepetanja in tega niti sultan ne bi želel. No, sedaj pa je Schäffer izginil s pozorišča in že se imenuje Slovan Božo Petrovič Njeguš kakor bodoči guverner na Kreti. Njeguša pa da so velevlasti že definitivno sprejele v kandidaturo; celo Angleška da je zadovoljna z njim. Ako pa so vse velevlasti za Njeguša, tedaj ni dvoma, da sultan ne bode delal ovir in Kreta bi jej najbolje pristojal, ker ne bi pomagal širiti nemškega „Drang nach Osten.“

Nemški centrum — je po svojem voditelju Lieberju izjavil, da se ne bo ustavljal vladni mornarični predlogi, ako se jezuitom zopet dovoli, naseliti se na Nemškem. Ta želja se centrumu vsaj v sedanjih razmerah ne izpolni.

Velikanske antisemitske demonstracije — so bile te dni v Bukarešti. Na tisoče in tisoče ljudij se je valilo po

ulicah. Množica je razdejala na stotine prodajalnic. Celo železne raulleaux so razdejali izgredniki. Tudi izraelitski tempel je napadla množica. Oni del meta, kjer bivajo Židi, je razdejan popolnoma. Tudi v Galacu so bili veliki antisemitski izgredi.

Irci samostojni. — Naši čitatelji vedo najbrže, kdo so Irci. No, Irci so narod, ki so v nečem podobni Slovenom, to je v političnih rečeh. Kakor nas Nemci in Italijani, in Madjari Hrvate, tako zatira Irce Angleška. No v enem obziru so Irci še na slabšem. Prej samostojno kraljestvo, da si združeno z Angleško po naslovu, kakor je Portugalska združena s Španjsko, hotela jim je vzeti Anglija sedaj tudi to samostojnost in prikloniti Irsko svoji državi, da se na ta način še bolj razširi Angleška. Vsled tega so se bili hudi politični boji mej Angleško in Irsko, katerim bojem so dali izraza Irci baš letos ob jubileju kraljice angleške na poseben način. No, kakor se čuje, so se stvari pred kratkim zasukala na boljše glede Irske in baje dobe zatirani Irci svojo vladlo, kakor jo ima Angleška in Škotska. Tako se je baje izjavil angleški državni tajnik. No, ako je temu poročilu verjeti, bi se Irci skoro pomirili in le častno bi bilo za Anglijo, ako bi hotela biti pravična zatiranim. Tako naj bi tudi naši državniki ugodili pravičnim zahtevam avstrijskih Slovanov in tudi za Avstrijo bi bilo le častno, ako bi konečno dala svojim Slovanom, kar jim gre. Posledica temu bi bila, da bi imela Avstrija v svojih Slovanih najboljših in najhvaležnejših državljanov. In le taki so najzanesljivejša opora državi.

K obrtni politiki 18. veka.

Spisal Jos. A. p. h.

(Dalje.)

Nekaj posebnega ima zgodovina odobrenja svoboščin „zadruga pletcev obujkov in nogovic v vojvodini Kranjski“ iz l. 1729. Kakor izvemo iz mnenja dež. odbornikov, so prejeli te svoboščine samo ljubljanski mojstri, ki so na tej podlagi hoteli potem za šušmarje smatrati vse pletce na Kranjskem, torej tudi one na Jesenicah in v Trziču. A temu se protivijo odborniki, naglašujoč nedotakljivost že prilastene pravice kmetskih pletcev. K večjemu bi kazalo ustanoviti za pletce izven Ljubljane posebne podružnice, ne smejo se pa proglasiti kar kratko malo za šušmarje. V teh besedah bi človek iskal neke koncesije za tržiške pletce, ki niso imeli svoje zadruga, dasi so že 1729 l. prosili svoboščin, torej pravico, ustanoviti neodvisno zadrugo. Ta prošnja se je že 1729. l. odbila, ko so jo ponovili 1752. l. in se je zanjo potegnil tudi gospod tržiški, grof Auersperg (čegar „Erb- u. Urbarholden“ se zovejo Trzičani, dolžni mu tlako, oziroma mesto nje po 17 kr.), so jako živahno ugovarjali dež. odborniki, dasi je grof Auersperg povdarjal, da Trzičani, večinoma gostači in neimajoči v ozki dolini dosti zemljišč, se že od pamtiveka bavijo s pletenjem. Odborniki so pa rekli da se v Trziču ne more ustanoviti mojsterska zadruga, ker niti izučenih mojstrov tam ni, temveč so vsi jednaki podložniki; razliko med njimi dela samo kakovost izdelkov. Tisti pletci, ki so posestniki hiš, bi pa radi vse druge „pod svoj jarem spravili“, po mnogih kaznih, ka-

tere bi radi samovoljno nalagali. Kdo naj določi, kateri pletci so „mojstri“! Saj ne more nobeden dokazati, da se je pravilno izučil, nego kot dečki so se učili pri materah ali odraslih sestrah. Zakaj bi to ne moglo tako ostati i v bodoče? Čemu jim je treba nepotrebnih plačil, vkupnine, mojsterske pristojbine in dragih kosil? Če so si doslej služili brez teh rečij svoj kruh, zakaj bi trpeli škodo zanaprej? „Red in poštenost je sama na sebi hvalvreden razlog; to naj bi bil cilj vsemu človeškemu dejanju, dasi vsi niti ne morejo, niti nočejo postati zadrugarji.“ Iz tega razloga ne sledi torej nujnost ustanovitve zadruga. Tržičanje doslej nimajo niti svojega sodnika, kakor n. pr. v Mokronogu, na Vrhniki itd., temveč izvršuje lastnik grajščine sam, ali po svojem oskrbniku, neposredno vse grajščini pristojne sodne pravice. Res je Tržičanom, stanujočim pod visokim Ljubeljem, v dolini, kjer je malo zemljišč, pletenje („Strickerey“) potrebno, a s pletenjem se bavi skoro vsa dežela, v Ljubljani n. pr. morajo plesti hišne in druge krščenice („Stuben- und andere Dienst-Menscher“), pa tudi mnogo hčera in celo gosposki sluge, sicer bi morali postopati. Tudi na Jesenicah izdelujejo mnogo nogovic, ki so boljše od tržiških in se v Ljubljani dobro prodajajo, dasi je ta obrt tam uvedla neka Nizozemka, priprosta soproga domov se povrnivšega vojaka.

Odločno so se protivili odborniki dalje zahtevi Tržičanov, da naj se jim podvržejo vsi nezadružni pletci, ne da bi povedali, kako daleč segaj okrožje zahtevane zadruga. Imeli so tedaj v mislih Jeseničane. Zase pa zahtevajo Tržičanje — so rekli odborniki — pravico, da bi smeli dajati delo tudi izven doma, torej tudi ženskam in celo otrokom — češ, z ozirom na siromake, kakor da bi drugodi ne bilo siromakov, ki tudi samo od pletenja žive. Potlej bi preganjali Tržičanje vse druge pletce kot šušmarje, bi jih po gosposkah odganjali, celo take, ki stanujejo v prostih in duhovskih hišah. Tudi revnejši tržiški pletci, ki so doslej zase delali in neposredno svoje izdelke prodajali, bi smeli dalati samo za „mojstre“, ti „bi imeli dobiček, onim pa bi dajali za ves trud, pot in delo po svoji volji nekaj malega plače. „Iz tega sledi, da bi ti reveži imeli k večjemu tretjino dosedanjega zaslužka, ali bi pa morali pletenje pustiti, „če bi ne hoteli po nedolžnem drugim tlake delati“.

Z jednako ostrimi besedami presoajajo in obsojajo odborniki tudi druge zahteve tržiških pletcev, katerim očitajo, da so si samolastno nadel naziv „mojstri“, dasi se niso nikdar redno učili, niti potovali in se še celo l. 1729. samo „pletce“ nazivali; zdaj bi pa radi primorali pomagača, ki se je izučil in je potoval, da bi plačal 1 gld. vpisnine, da bi delal potem celo leto pri tržiškem mojstru, potlej spet 15 gld. odšteli in še mojstrom kosilo plačal, če bi se hotel v Tržiču kot mojster naseliti. Vse te zahteve nasprotujejo patentu iz 1689. l. Če bi pa po zahtevi mojstrov moral pomagač plačati samo za priprosto kosilo 10 gld., se težko dá izračunati, koliko bi imeli troškov, če bi moral plačati kosilo samo za 50

mojstrov, ko je vendar v Tržiču vse jako drago, osobito vino. Slednjič zahtevajo Tržičanje celo več, kakor ljubljanski pletci, ki niso nikdar mislili na to, da bi vse hlapce, dekile in volnoprejke odtegnili pristojni gosposki in podvrgli izključno svoji sodbi. S kratka: kar Tržičanje zahtevajo, nasprotuje obstoječim zakonom, oškodovalo bi mnogo ljudij, ki imajo staro pravico, omejilo bi pravice mnogih gosposk, in naj se tedaj zavrne. Ker je vlada redno ugodila predlogom dež. odbornikov, slutim, da je bil napor tržiških rokodelcev zaman, a iz listin tega ne morem dokazati.

V smislu dež. odbornikov se je rešil gotovo tudi prepir mej krznarji ribniškimi in novomeškimi. Prvi so l. 1759. zarad oddaljenosti od Novega Mesta prosili za ustanovitev lastne zadruga. Deželni odborniki so jim pritegnili, nasvetujoč omejitev novomeške zadruga na mesto in župniji šmihelsko in mehovsko, zajedno pa tudi zahtevajoč za kmetske krznarje okrog Ribnice pravico, izvrševati svoj obrt, ako plačajo na leto 20 kr. v zadružno blagajno.

(Konec sledi.)

Kmetijstvo.

Živinozdravske črtice.

(Dalje.)

Omeniti hočem nekaj napačnih nazorov, ki so razširjeni mej ljudstvom glede živinozdravništva. Pridigujejo jih mazači, ki vodijo s tem vodo na svoj mlin, navzeli pa so se jih ljudje iz knjig, ki se imenujejo zdravniške, toda so najhujše sovražnice umnega zdravništva, ker pretiravajo dobrote nekaterih zdravil in prezirajo popolnoma škodljive posledice. O pravem mazaštvu, vražah in o takozvanih skrivnostnih mazilih bomo razpravljali v četrtem poglavju.

Posebno na kmetih opazujem, da se podeduje zdravljenje od očeta na sina. Na polici leži stara knjiga o živinskih boleznih, iz katere je zajemal oče svojo učenost in katero prebira tudi sin. Pred ljudmi jo skrivajo kot skrivnost, katere ne razume navaden človek. Seveda zadnja leta je to drugače. Naša dična družba sv. Mohorja je razposlala nad 60 tisoč izt.sov „Domačega Živinozdravnika“, ki je romal v zadnjo gorsko vas. Krivičen zaslužek mazačev, mislil bi, je šel po vodi. Toda premetena glava si ve tudi tu pomagati. Znano nam je dobro, kako težavno je za neukega kmeta, dejansko to porabiti, česar se je v dobri knjigi učil. Vsaj niso pri vsaki bolezni vsa znamenja tako dobro izražena, kakor jih popisuje knjiga, in večkrat nastopi tudi več bolezni ob jednom, katerih neizkušeni gospodar ne more ločiti. Večkrat pa je krivo tudi površno čitanje, da kmetič dobrih naukov „Dom. Živinozdravnika“ ne zna porabiti. Prisiljen je vsled tega iskati pomoči pri starem mazaču, ki mu zdravi živino po svoji glavi in ga modro spomni, da se zdravljenja ne uči iz knjig, ampak da se mora za to imeti poseben dar

zadnjih dogodbah v parlamentu in o postopanju čeških poslancev. Shod je to postopanje odobril, izrekel obžalovanje, da se je nemškim razgrajajem žrtvoval Badeni in izrekel pripravljenost, porazumeti se z Nemci, toda samo na podlagi popolne enakopravnosti obeh narodov in celokupnosti češkega kraljestva. Dalje se je shod izrekel za to, da ostanejo češki poslanci v sedanji večini in zahteval, naj se da drželnim zborom pri-liko, da skrb za koristi dežele in se izreko v sedanjem položaju.

Minister za Gališko. — Ministerski predsednik baron Gautsch se ni mogel odločiti, da bi bil ministra za Gališko izbral izmed poljskih poslancev, ampak je ta portfelj poveril poljskemu uradniku, umirovljenemu namestniku Löblu, kateri nima mej Poljaki nikacega upliva. Baron Gautsch je šele nekaj dni minister, vendar prodira tudi že v najčirših krogih mnenje, da je samo dober uradnik, v nalogah državnika pa da nima pravega pojma.

Hrvatska. — V hrvatskem saboru so morali narodni poslanci poseči po skrajnem sredstvu, katero jim je na razpolaganje, morali so začeti obstrukcijo, da se ubranijo nasilstev madjaronskih izdajalcev domovine. Počenjanje madjaronskih poslancev presega že vse meje. Pri razpravi o proračunu so vtihotapili v zapisnik nekaj besed in dolžili poslanca dr. Potočnjaka, da jih je izgovoril. Dasi je Potočnjak temu ugovarjal, izključili so ga Madjaroni kar za 70 sej! Dalje se je pokazalo, da sprejema vlada račune in dopise v madjarskem jeziku in ker so narodni poslanci proti temu protestovali, ker je to popolnoma nezakonito, so jim Madjari hoteli usta zamašiti. Na to je opozicija začela obstruirati tako, da so madjaronski sleparji sejo zaključili, Razmere na Hrvatskem so prava sramota za celo monarhijo.

Ogerska. — Poslanska zbornica ogerska razpravlja sedaj o zakonskih načrtih tičočih se nagodbe o Cislitvanske. Opozicija zateva odpravo nagodbe in se zategadelj ustavlja tem zakonskim načrtom tako, da je njih parlamentarna rešitev postala nemogoča. Vsled tega bo vlada prisiljena postopati prav tako, kakor Cislitvanska vlada, namreč nagodbeni provizorij naredbenim potom uveljaviti.

— Madjarski naklep. pomadjariti vsa krajevna imena, tudi slovaška, šrbska, rumunska in nemška, se je izjalovil. Silna burja, katero je prouzročil te naklep mej nemadjarškimi narodi na Ogerskem, je napotil magnatsko zbornico, da ni hotela rešiti dotičnega zakonskega načrta, ampak je rzzpravo odložila na nedoločen čas.

Srbija. — Ministerski predsednik Gjorgjević je nedavno tega napram nekemu novinarju izjavil, da hoče voditi v Srbiji „gospodarsko politiko“ in ako ne pošlje narod v skupščino poslancev, kateri bodo s tako politiko zadovoljni, da vlada skupščino razpusti. „Gospodarska politika“ je parola brez vsebine. Gjorgjević in razkralj Milan hočeta ž njo preslepiti javno mnenje, da bi ne spoznalo pravih tendenc njiju politike in uzrokov iz katerih razburjata narod, kateri njiju politiko z vso odločnostjo obsoja.

Bolgarska. — Najnovejša politika Bolgarska mora vsacega slovanskega rodoljuba boleti v srce. Bolgari in Srbi so si navskriž radi Macedonije, a to nasprotstvo je na Bolgarskem naraslo tako, da Bolgari že naravnost hujškajo na vojno proti Srbiji in propagirajo misel, naj se Srbija anektira. Da se to ne zgodi, že ker bi tega velesile ne pripustile, je ob sebi umevno, zato pa je hujskanje toliko bolj obžalovati, ker poostri nasprotstvo mej Sibi in Bolgari na škodo vsega Slovanstva in more prouzročiti mej njimi vojno, katera ne bode imela nobene koristi ne za Bolgarsko ne za Srbijo, pač pa oslabi obe.

Nemčija. — Nemška industrija se je od l. 1870. znamenito razvila in je Nemčija vsled tega prisiljena, iskati v inozemskih krajih trgovišč, kjer bi mogla te izdelke razpeča-

vati. Poglavitno tržišče bi bila Kitajska in Nemčija se tudi že trudi, da tam utrdi svoje stališče. Zdaj je anektirala celo kitajski pristan Kio-Čav, tako da ima tam zdaj trdno zaslonbo in boda hotela govoriti, kadar se bodo oglasile Rusija, Angleska ali Japonska. Rusi so pomen te aneksije paralizovali s tem, da so zasedli najvažnejši kitajski pristan, namreč Port-Artur.

Italija. — Marki Rudini je sestavil novo ministerstvo, v katero je vzel tudi nekaj mož, ki so doslej njemu nasprotovali, tako Zanardellija, Vlada bode seveda po istih načelih kakor doslej, kvečjemu da bode proti duhovnikom postopal še nekoliko trše. Opozicija, kateri je na čelu Cavalotti in Giolitti je novi vladi napovedala najodločnejši boj.

Turčija in Grška. — Turški sultan in grški kralj sta te dni podpisala pogodbo, s katero je mej njima sklenjen mir. Po tej pogodbi ostane Tesalija Grški, pač pa mora Grška plačati Turški znatne vojne troške. Materijalna škoda po vojni je za obe državi znatna, a dočim si je Turčija pridobila s svojimi klavernimi zmagami mej Mohamedanci mnogo ugleda, je Grška v takem položaju, da se dolgo let ne bode mogla ganiti.

K obrtni politiki 18. veka.

Spisal Jos. A p i h.

(Konec.)

Več sitnostij, nego v doslej navedenih slučajih, so imele kranjske oblasti z usnjarji in črevljarji v Kranju, ki so bili od 1525. l. sem združeni v jedni bratovščini. Že za Karola VI. pa so se med sabo hudo sprli. Črevljarji so tožili, da jim usnjarji ne dovolijo ravnopravnosti. L. 1738. je mestni svet hotel rešiti prepir v smislu usnjarjev, njegov ukrep se je potrdil v Ljubljani, a baron Erberg, ki je na licu mesta v Kranju stvar preiskaval, je prišel do prepričanja, da se mora zadruga razdružiti v dve bratovščini sosebo zato, ker črevljarji ne izdelujejo več sami usnja, kakor nekdej. Izdelal je Erberg takoj načrt združnih pravic za črevljarje kranjske. O njem se je imel izreči ljubljanski magistrat, za njim pa dež, odborništvo. Ljubljanski magistrat je popolnoma pritrdil nasvetovani razdružitvi, ki se je tudi v Ljubljani dobro obnesla, kajti dokler so ljubljanski črevljarji bili združeni z usnjarji, so imeli pravico, ogledovati usnje in so potrdili tudi najslabše usnje na hudo škodo občinstvu, odkar so se pa ločili od usnjarjev, je blago izdatno boljše. Gledé sodnijske pravice zadruge, števila mojstrov in določevanja cen je ljubljanski magistrat opozarjal na dotične določbe veljavnega obrtnega reda. Kranjsko svetovalstvo in mestni sodnik pa so potegnili z usnjarji, češ, da ne gre ustanavljati premajhnih zadrug, obstoječih iz skoro samih revežev, ki bi ne mogli potem nositi združnih bremen, niti plačevati maš za žive in mrtve, niti kaj storiti za dober red. Tudi tkalci so se že opekli, izstopivši iz zadruge trgovcev; obubožali so kmalu tako, da so se radi spet združili s trgovci. Skupili jo bodo tudi „poredni“ črevljarji: zabredli bodo po svoji ošabnosti le v škodo in sramoto. Vrinilo se je je med-nje nekaj nespravnih mojstrov;

ti so jeli kaliti poprejšnjo slogo v zadrugi in bi radi sami gospodovali, pa nočejo alternovati z usnjarji v združnem načelnstvu, kakor je to določil mestni svet l. 1738. 216 let ni prišlo črevljarjem na um, psovati usnjarje, da niso „pošteni“, ker nimajo „pozdrava državne zadruge“. Črevljarji bi radi, da se omeji število nove zadruge na 7, a to ne gre, to pravico mora obdržati mestna gosposka. Dasi se hočejo črevljarji popolnoma ločiti od usnjarjev, si hočejo vendar pridržati „ein Pfüscher-Fleckhl, in dem dieselben den pfundt: Sollen-schmidt und abriß, welcher bekantlich den Lederer eigen sei (kheinem sonst ausser der selbst Sollen wirken und machen könnte) allain den Schustern feilzuhalten gestatten“ — a to se jim na sme dovoliti.

To poročilo kranjskega mestnega sveta je pa nalezelo na ostro kritiko pri ljubljanskem vicedomu. Najprej je vicedom pobijal trditev, da bi ne mogli črevljarji v Kranju sami vzdržavati zadruge, saj jih je več ko usnjarjev. Popred so predstojnike volili a večino glasov, potlej je pa vedanji „usnjarjem naklonjeni mestni sodnik Jurij Čebul“ zaukazal alternacijo in s tem dal povod razdruženju, rušéč pravico, kajti črevljarjev je 30 do 40, usnjarjev samo 9 do 10, črevljarji plačujejo torej mnogo več v združno skrinjo, nego usnjarji. Razdruženje je dovoliti, ker „se ne sme nikdo siliti, da ostane v družbi, posebno v taki, kjer so duhovi že tako razdraženi“. Za zdaj bo zadostovalo sedem mojstrov; mestni svet naj to število zviša, ako se pokaže potreba. Kdor zna izdelovati funtno usnje, naj je tudi reže in prodaja, kajti kdor to zna, bo gotovo član usnjarske zadruge; kdor se pa tega ni naučil, se smatra črevljarjem. Tem potom se bodo ljudje spodbujali, da se dobro izvežbajo v svoji stroki. Protizakonito bi pa bilo, če bi se dovolila pravica, da sme zadruga določevati cene črevljarskemu blagu. Pred ko oddá vicedom svoje poročilo viši instanci, se je še enkrat sklical zbor črevljarjev in usnjarjev v Kranju, pa jih ni bilo pomiriti. Usnjarji so hoteli sicer še ostati združeni s črevljarji in plačevati polovico vseh združnih bremen, črevljarji pa so odločno zahtevali razdruženje. Niti peščice združnega imetja niso mogli razdeliti, „tako so duhovi razburjeni“, pravi poročilo vicedomovo, ki toži, da zahtevajo usnjarji preveč. Prepirali so se tako, da je prišlo do mnogih tožeb.

Vicedomu, reprezentaciji in komori ni preostajalo drugzega, nego nasvetovati graškemu tajnemu svetništvu, da se združijo črevljarji in usnjarji. V Gradcu so poudarjali, da bi brez razdruženja morali vsled medsebojnih pravn in preprirov obubožati črevljarji in usnjarji. Črevljarjev je dosti za samostojno zadrugo, saj jih je drugodi še manj. Končala se je ta zadeva stoprav l. 1773., ko je cesarica potrdila pravila nove bratovščine črevljarstva v Kranju. seveda povse v smislu načel tedanjega obrtnega roda.

„Čim obširnejše okrožje in čim manjše število mojstrov — tem bolje se nam bo godilo“: tako so modrovali rokodelci, ki so že izdavná vedno težili na to, da

se zadrugi ohrani pravica, določevati, t. j. omejevati število svojih članov, in sicer ne samo mojstrov. To pravico so zahtevali tudi povodom omenjene revizije, dasi je veljavni rokodelski red že davno bil določil, da gre ta pravica mestnim, oziroma grajščinskim gosposkam. Seveda se je tudi tem potom ugodilo časih zadrugam, namreč tam, kjer je bila kaka zadruga tako mogočna, da je odločevala v občinskem zastopu. Vemo n. pr., kaj je vicedom očital kranjskemu sodniku. Tudi novomeškimi usnjarjem in črevljarjem je mestno svetovalstvo šlo nekako na roko, ko so zahtevali, naj se ta zadruga, broječa 30 mojstrov, polagoma tako skrči, da bo štela samo 9 črevljarjev in 16 usnjarjev. Mestni svet je podprl to zahtevo z izjavo, da jih je toliko zadosti za Rudolfovo, da je pa tudi ugodnejše za državo, pravo za pravo „fiskusa“, ako je manj mojstrov, kajti potem lažje plačujejo davščine, zraven pa si je hotel obvarovati pravico, da sme zvišati ali znižati ta broj po razmerah. Deželni odborniki so bili nasprotnega mnenja, pa ne v vseh slučajih. Reševaje poročilo novomeškega mestnega sveta so trdili, da je za občinstvo ugodnejše, če je več mojstrov, kajti potem se ni bati draginje, in tudi davščine bi večje število mojstrov ravno tako lahko zmagovalo, „sepositis temporum injuriis“ — so pristavili previdno, ker se jim menda zadnji razlog vendar ni videl povse neovrgljiv. Vlada je ugodila zahtevi mestnega sveta (1758).

Ko so krški črevljarji in usnjarji zahtevali, da se broj dotične zadruge mojstrov skrči za štiri, so bili deželni odborniki istega mnenja, kakeršno so gledé novomeških črevljarjev in usnjarjev načeloma pobijali. V dotičnem poročilu pravijo, da manjše število mojstrov davke lažje plačuje, nego večje število: šlo jim je pa samo za to, da se skupna davčna svota sploh ne sniža.

Novomeški krojači so tožili, da jih je sicer osem mojstrov, da je pa dela komaj za pet ali šest, razven teh da živé še tri vdove. Vse so reve: jedna je v mestnem špitalu, druga berači in dela včas pri mestni opekarni, tretja pa se preživi kot dninarica. Očitali so mestni gosposki, da je v minolih časih toliko mojstrov vzprejela med meščanje, da se je zaslužek sila skrčil. Te béde ne bode konca, dokler se ne preskrbé vdove s tem, da se za njih življenja ne dovoli krojaštvo nikomur, izvzemši onemu, ki se poroči z vdovo, oziroma hčerjo krojačevo in prevzame dotično delarnico, ali če sledi sin očetu. Na mestni svet pa so tako malo stavili zaupauja, da so zahtevali za svojo zadrugo pravico, omejiti število krojaških mojstrov na šest in odločevati pri izpopojnitvi izpraznjenih mest. Mestni svet se ni prav nič razhudil nad krojači, priznal je marveč njih bédo in obetal, da noče vzprejeti nobenega krojača za meščana, dokler „ne bodo mojstri nadlegovali občinstva s pretiranimi cenami“. Deželni odborniki so bili istega mnenja, kakor gledé črevljarjev in usnjarjev, pa tudi tu je bil ugovor bolj akademičen in krojači so dognali, da se jim je dovolila omejitev mojstrov na šestorico in jemal ozir na vdove. V nekaterih slučajih so pa odborniki tako zahtevo kar naravnost pobijali kot

„razvado“, sklicujoč se na rokodelski red iz l. 1689. Z drugam se je ugodilo končno samo v toliko, da se je določilo število mojstrov, gosp oskam in mestim svétom pa dala pravica, da znižajo ali zvišajo prvotni broj, kakor bi to zahtevale razmere.

Kmetijstvo.

Živinozdravske črtice.

(Dalje.)

Ovitki in plašči, kakeršne priporoča Kneipp, so bili že pred njim v navadi pri živinskih boleznih in jih še rabimo, seveda s premislekom; tu imenujem le pljučnico in koliko.

Ničevna je torej trditev, da je voda že zaradi tega dobra zoper vse bolezni, ker je tako zelo razširjena. Ravno tako nespametno je tudi mnenje, da se z obkladki črne prsti prežene vsaka bolezen. Kar se vode obče tiče, naj še omenim, da pri živini voda nima še toliko uspehov kakor pri človeku, pomisliti je treba, da gosta dlaka ne pusti vode v neposredno dotiko s kožo.

Večkrat sem slišal tožiti ljudi, da so zdravila, ki se prodajajo v lekarnah, prehuda in da so to nevarni strupi. Kako se boji priprosti človek strupa, je znano. Ni čuda, da hrani leta in leta koreninice peresa in cvet zdravilne rastline. Kaj pa je prav za prav strup? Odgovoriti kratko na to vprašanje, ni lahko. Razločujemo namreč strupe v širjem in ožjem pomenu besede. Strupe v širjem pomenu besede imenujemo vse snovi, vsled katerih so pokažejo v telesu znamenja bolezni. Snovi, ki so same na sebi nedolžne in ki služijo telesu v hrano, zamorejo telesu škodovati, ako smo jih v preveliki množini, preveč zgoščene ali na poseben način rabili. Strupi v ožjem pomenu so snovi, ki že v majhni množini zdravju škodujejo. Škodovati more vsako še tako nedolžno zdravilo, ako se napačno rabi, in nasprotno nam lahko koristi pri gotovih boleznih najhujši strup, ako se ga v pravi meri poslužimo. K strupom v ožjem pomenu besede spadajo alkaloidi, ki niso nič drugega kakor oni deli rastline, ki ji dajejo zdravilno moč. Ako je za zdravje dobra samo korenina, list ali cvet kake rastline, ne bodem shranil cele rastline, ampak samo zdravilni del. Če pa morem s pomočjo kemije iz tega dela dobiti tisto snov, v kateri samo tiči zdravilo, shranil bom raje samo to snov, ker drugi deli so za me brez vrednosti. Primerjati se dajo ta zdravila z žganjem (alkoholom), ki se kuha iz različnega sadja. Kdo še ni občutil, kako poživi in okrepča požirek dobrega žganja in kak strup je, če se ga preveč užije. Umori lahko tudi voda, ako se nepripravno rabi za zdravljenje. S istim zdravilom morem rešiti bolno žival, s katerim nevesč mazač zdravo žival zastrupi.

Še iz drugega vzroka se ne more ljudstvo ogreti za izobraženega zdravnika in živinozdravnika. Straše jih

namreč operacije. So ljudje, ki si ne morejo misliti zdravnika brez noža, za ktereга baje zgrabi tudi, če ni potreba. Če si bil le parkrat prisiljen rabiti nož, že te razupijejo, da bi samo rezal rad in klal. Da je treba večkrat operirati, krivi so ljudje sami, ker tako dolgo odlašajo in sami nerodno ozdravljajo. Mesto da bi v pravem času iskali večše pomoči, letajo od mazača do konjača, od kovača do klavca, od cerkovnika do gospoda, in še le če vsi ti nič ne pomagajo, se morda obrnejo tja, kamor bi se imeli takoj, in pričakujejo čudežev.

Velika tema vlada mej ljudmi glede cepljenja. Trdijo, da se ljudem vcepi gnoj živali, katere so poprej mučili v špitalih i t. d. Ker pri nas ni prl živini za nobeno bolezen cepljenje v navadi, ne bodem o tem dalje pisal. Dobro pa bi bilo, da bi v tem oziru izpregovoril zdravnik modro besedo.

K različnim vražam in pravljam je dal povod živalski magnetizem, s katerim je zdravil ranji župnik na Primskovem ljudi in živino. Kar se pripoveduje mej Dolenci o tem čudnem možu, da večkrat misli na čarovništvo. Še vedno mi je uganjka, kako naj odganja kužne bolezni napis, ki ga obeša lahkoveren kmetič na hlevna vrata.

(Dalje sledi.)

Poučni in zabavni del.

Nekoliko besed o ženskem vprašanju.

(Spisala Pavlina Pajkova.)

(Dalje.)

In taka nevesta naj bi potém bila uzorna, požrtvovalna mati? — Stara, nekđaj navadna odgoja žensk seveda ne bi nikakor več zadostovala sedanjim zahtevam. S svetovnim napredkom mora napredovati tudi ženska odgoja, sicer bi napredek ne bil občen in bi ne mogel širiti se. Pa ali bi se ne dalo med nekdanjo in sedanjo žensko odgojo najti prave razmere, ktera bi nam ustvarjala blagih, izobraženih mater, pridnih in razumnih gospodinj? — Umetnosti in znanosti so krasne reči, ktere pa se ne morejo prav sprijazniti z ono polovico človeštva, ki je stvarjena za vzrejo in vzgojo mladega zaroda. Ako želimo pri peči greti mrzle ude, ne smemo peči prenapolnjevati z drvi, sicer bi se spekli; le majhen plapolajoči plamen nas bode blagodejno ogreval. Ženska, ki je bedasta in nevedna, je nekaj strašnega, a ravno tako strašna je tista, ki vedno govori o največjih pisateljih, umetnikih in drugih imenitnikih, kakor o svojih največjih prijateljih.

Ako zna ženska, ktere pravi namen je, da postane žena in mati, pisati pismo brez pogrška, ako vé, kje stojé glavna mesta našega cesarstva, ako pozna vsaj po imenu najimenitnejše in najbolj znane pisatelje in umetnike evropske, je po mojem mnenju učena dovolj. Izmed jezikov naj bi dobro poznala poleg svojega materinskega, ako mogoče, tudi eden svetovui jezik, na pr. v Avstriji veljavni nemški jezik. Francoščino, angleščino prepuščajmo